

„a forradalmak megeszik a forradalmakat is”

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON
VII. ÉVFOLYAM 1996. 22. (228.) SZÁM — NOVEMBER 25.

ára 700 lej

LÁSZLÓFFY ALADÁR Egyszemélyes reklámiroda

„Nyugtatja a bőrt — mert KAMILL” — mondja a tévéreklám úgy ötpercenként, félóránként, bele a közepébe, bármibe, szövegbe, filmbe, képsorba, interjúba. Nagyanyáink hosszú-hosszú (mert ezer-száz-kétezer éves) kezére gondolok, kezükre, bőrükre, no meg a mai dolgozó, a világot s nem a kezüket ápoló asszonyokra, akiknek sajnos nem ez a legeslegfőbb gondja, egy rémeket bevonó, csillapító, palástoló krém — és Szent András-ároknyi, Torda-hasadéknai repedéseket látok meg aköz, ahogy állunk, ahogy élünk és aköz, ahogy megját-szuk magunkat. Persze a kukák és kifizethetetlen villanyszámlák világába nem ugyanazok a kufárok akarják eladni szebbnek, illatosabbnak a világot, mint amilyenre sikerült. Valamennyien szeretjük az életet, nem kell ráncsóznai, beléknbeszélni, leg-fennebb hagyni kéne. Például annyi rávalót, amennyivel a mindennapi KAMILLunkat és CA-MELünköt meg tudjuk venni. Még csak a prioritá-sok „mássága” miatt sem haragszom én a gyárra, a kereskedőre, a hosszúságú bankbetétulajdonos-ra, az inkább adószedő, mintsem gyámolító állam-ra, amiért szerintük szinte kizárólag a fölösleges, mint másodrendű — huszadrendű dolgokat kell tukmálni, erőltetni, soha az igazán áhítottat —, azt csak ígérgetik, persze nem ilyen reklámként, ha-nem legbensőbb képernyőinkre kivetítve, folyton megszakítva az adást: a merengést, a fájdalmat vagy az élvezetet, a gyászt vagy a szerelmet, a versírást vagy a családi költségvetés tételein való morfondírozást, belekotyognak a legnagyobb kampánycsendbe is a maguk aljas vagy ostoba, tisztességtelen vagy csak fellegekbejáróan naiv ajánlataival, hitegetvén egész korokon át, hogy egyedül az övék a program, mely hájjal kenegeti, írral irogatja egyre nyíltabb sebeinket, mert... mert KAMILL!... Nővérem, fivérem, gondoskodtál-e a jövő tétre, az elkövetkező gyönyörű iszonyat évad-jára a szükséges lelki-testi krumplimennyiségről, beszerezted-e őszi édességed és keserűséged, biz-tosítottad-e a könnyeken kívül esőid, szállingózá-said (ki és be) a nagyon beborult délutánokra, kimondtad-e utolsó szavad, hogy nehéz időkben szorult helyzetben fontosabb a percc, mint a karpe-rec, a hagyma, mint holnapra hagyni, amit folyton halogatni kényszerülsz, veled van-e egyszemélyes reklámirodád: a helyzettudat, a nagyszótár, a józa-nész, az emléktábla, a gyászjelentések telefonköny-ve, de főleg a remény? Az emlék s a szándék. Egyáltalán az életkedved. Mert ha igen — akkor jól állunk, nyert ügyünk van (mint rendszerint: bármi ellenére). És lesz, ami igazán megnyugtat és ösztö-kél. Mert pipacs, mert nefelejcs, mert katáng, mert kóró, mert szálla — mert KAMILL...

Móhr Lajos: Ötvöspohár

- Ács Margit esszéje
- Monoszló Dezső verse
- Szócs István tanulmánya
- Szilágyi N. Sándor:
Nyelvtani kiskalauz
- Cseke Péter tanulmánya
- Bustya Endre:
Szászváros kollégiuma
- SERÉNY MÚMIA

KIRÁLY LÁSZLÓ CSÚFHISTÓRIÁK

a
a forradalmárokat megeszik
a forradalmárokat megeszik a for-
radalmárokat megeszik a forra-
dalmárokat a a forradalmárokat
forradalmárokat a megeszik a
forradalmárokat
forradalmárokat eszik meg a for-
radalom is megeszi a forradalmárokat
a forradalmak megeszik
a forradalmakat is és a
forradalmak megeszik
és
a

és
és amikor szeretlek nyilván
elindul egy hajó — mindnyájan tudjuk
a hajók az emberiség szerelmei
tehát
elindul egy hajó
mostantól nem magad vagy de még
velem sem magad vagy
kutathatsz mint megszállott
egy elveszett de megtalálható
anyanyelv után melyen
megnevezheted ezt a szerelmet is
tengereket kikötőket büdöskuroákat
akik elraboltak tőled engem
de elrabolták tőled a hajókat is
meg azt hogy szeretlek és
elindul egy hajó
meleg ruhát öltök hosszú utak
következnek indulások megérkezések
kezeden emlékül szál virág legyen
az isten sem segít
amikor szeretlek
nyilván

Nyezvanov, lassan

Valahol most is fut a szán,
Tánya Szmirnovával nincsen-délután,
lila tajgákon, és ezek
valamiért folyton féltékenyek.

Elmennék most is, szívfem szerint,
egy Tánya Szmirnova mindig visszaint.
Játék lehetne, ha nem volna nem-játék.
És látnék örökre, hogyha nem látnék.

OLVASÓINK
FIGYELMÉBE!

A postai lapterjesztő nyilvántartásában a HELIKON katalógus-száma 3012
Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között
Kolozsvári előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a HELIKON-t

22

ÖTVEHAT

EÖRSI ISTVÁN
Halottak napján

Behajtottunk a temető főbejáratánál, kocsink végiggördül a betoncsíkon, nem térünk el jobbra, körülbelül két kilométert teszünk meg így — mellékutak mindkét irányban, jobbra sírok, balra is sírok, két kőre kerekedő csomóponton túl elérjük a kőfalat, ekkor balra fordulunk, hepehupás földúton dőcögünk, elhaladunk egy kocsiánál ácsorgó pár mellett, a férfi igen kövér és kurta lábú, társa festett szőke, csinoska asszony, nyilvánvalóan felsőbb utasításra egyenruhátlanul ácsorognak ott, balra sírok, jobbra sírok, mert az ösvény eltávolodik a kőfaltól, de ezek a sírok már elhanyagoltak, jórészt jeltelenek, némelyiket dudva nővi be, az egyikről tábla kiabál ránk "Édesapánk!" felirattal, újra falhoz érünk, ekkor jobbra fordulunk, és már kétszáz méter múlva meg is érkezünk oda. Lukak a földben, számlálhatatlanul, egymás mellett, össze-vissza és csoportosan — sehol egy név, se kő, se tábla, csak néhány összeácsolt kereszt, a terepet dudvák, gyomok, vad akácok nővi be. "Hol sírjaink homorulnak" — mondja Sándor, vékony földréteget hintettek rájuk, még az ásonyomot sem tüntették el, itt-ott domb magasodik azért, névtelen, de ápolat, nyilván némelyik áldozat holléte kitudódott, vagy talán a kegyelettel mindenképp adózni óhajtó családtagok kineveztek e célból egy-egy gödröt, és most már hiszik is, hogy az az igazi, végre megállunk négy szépen ápolat, magas sírdomb mellett, a Miniszterelnök nyugszik ott (állítólag) három elvbarátjával, ezek a sírok folyton-folyvást virággal ékesek, noha a holtak családtagjai nincsenek beavatva a titokba, ácsorgunk néhányan a síroknál, barátaink teste fölött gázoltunk idáig, akácok kusza ágain és méltatlan éveken át, melyik luk alatt fekszik Pista, gondolom, míg a gödrök közt bókászok megint, "Életem csúcsára jutottam", mondta letartóztatása előtt, amikor menekülésre biztattam, "nem akarom végigcsinálni a lassú lezülést, ami most következik", nem is csinálta végig, "Nagy rusztikus kő legyen a névtelen csöcselék emléke, amelyből lettünk, amellyel egyek voltunk és akikkel együtt térünk meg", írta vécépapírra, nekem, halálos zárkában végbemenő átlényegülésének százegynéhányadik napján — őszülő szakállal, pohosan és resignáltan lépkedek negyed századdal később fiatal pora fölött az autóhoz, mely a már ismert úton visszavisz majd a városba, a dagadt és a szőke persze ott áll még a homorú sírok közelében, de a temetőből kiengednek azért, ha megkérdeznék, mi a foglalkozásom, azt felelném, hogy túlélő vagyok.

1982

MONOSZLÓY DEZSŐ

Sohasem volt aranykor

Nem másokat kioktató, vagy kölcsönvett bölcsességbegyűjtő szándékból fordultam a Magyar Értelmező Szótárhoz, csupán saját bizonytalanságérzetem irányított ide, amikor a civilizáció törekénysége összefüggést a magam számára meghatározni igyekeztem. Mindjárt az keltett zavart bennem, hol keressem a sebeket. Ha ezek ugyanis a megjelölt alanyhoz tartoznak, akkor egy sebesült civilizáció fekszik előttem, holott én mindinkább a sebeket osztó civilizációt érzékelem. Bevallom, az értelmező szótár különösebb eligazítással nem szolgált. Lehet, azért sem, mert az én példányom 1959-es kiadású, s így úgy látszik, nem tart lépést a jelen kívánalmaival. Ebben ti. az áll, idézem: A civilizáció a marxizmus leninizmus felfogása szerint a vadság és a barbárság után a társadalom fejlődésének az a foka, amelyben a munkamegosztás- az egyének közötti csere és az áruterelés kialakult. Idézet bezárva. Mindehhez még elavulóban levő meghatározást is közöl, idézem: A civilizáció a társadalom technikai fejlettsége, anyagi kultúrája, a szellemi kultúrával szembeállítva. Idézet bezárva.

Nos, ez az utóbbi, ez az elavulóban levő inkább megérint, bár ez se tölt el végleges megnyugvással, mivel némi kizárólagossággal a civilizálatlan kultúra és a kulturálatlan civilizáció absztrakcióját kínálja, amelynek lelőhelyét legfeljebb az együgyűek paradicsomában, vagy a szellemi túltápláltak székepticizmusában kereshetném, tehát a megközelítés szempontjához csatoltan valamiféle azanykorban, pedig előbb-utóbb mindnyájan rájövünk, soha sem volt aranykor.

Akár így, akár úgy, megnyugvást kölcsönöz, hogy ennek a konferenciának kérdésfelvetését nem nekem kell tudományos magyarázatokkal becserkészni, a részvevő hallgatóság beéri szubjektív reflexióimmal. Ez akkor is kedvező körülmény, ha azzal is tisztában vagyok, hogy erőfeszítéseink a megigényelt felé gyakran jóval alulmúlják képességeink lehetőségeit, és amatőr filozófusként én is kitapinthatnék a függőben hagyott lelőhelytől még csak nem is elvonatkozva, legfeljebb az elavulóban levő leshelyet választva, néhány feltűnőbb sebet, amely a civilizáció törekénységéről árulkodik.

Felmutathatnám a fürdőszobacsempéktől kiszorított könyvtárak sorát, és magam elé idézhetném Thomas Mann Elcsérelt fejének hőseit, ahol a törpefejű óriás kiméletlenül letaglózza az orrán-száján intellingenciát csorgató cinegét. Arra is rámutathatnék, miként nem képes a jóléti társadalom az akkor is ha nincs-ből szolgálni az elmélyült

tudás érdekeit. Mindezzel szimultán azonban az is kétségbevonhatatlan, hogy az így megjelenített képsor és megszemélyesítő kísérlet valahol sántít, csak kétséges szimbólumokat produkál, s ha napjainkban izomkoloszusként is ágál, a civilizáció gyökerei mégiscsak a szellemi erőfeszítés talajában kapaszkodnak, működésének minősége időhöz és térhez kötötten is elképzelhető. Így szemlélve a kettéosztott világ jelen és múlt geográfiájában azt a kijelentést is megkockáztathatom, hogy például Rousseau Vissza a természethez felszólító mondatát elsietett, vagy akár utópisztikus igehirdetésnek tartom. Az akkori kor szerintem még nem demaszkírozta annyira a tudomány ártatlanságát, mint ahogy az napjainkban történik, s a civilizációnak is akadt annyi szűz terület, hogy nem kellett azonnal a kultúra barikádjainak rontania. A latin-görög szellemiség centrális helyzete is meggyőzőnek látszott, életbemaradásáért nem volt aggodalomra ok.

Visszatérve saját térségünkhöz és idődimenzióinkhoz, ahol nem szorul közvetlenül oázis öntözésre a sivatagi kultúra, és futurológiai szorongással terhelve a helyzet természetesen sokkal aggasztóbbnak bizonyul. A hasznos és a használhatóság igényével szemben a minden kevésbé hasznos és közhasználható kultúra egyre kilátástalanabb harcot folytat, alulmaradása megjósolható.

Mégis, és ez már megint visszafelé tapogatózó reménykeltés, néha a diszharmónia és a disszonancia — bár ez kissé patetikusan hangzik — mint az élet megannyi egyszerű igazsága — felzendítheti a hiányérzet tiltakozó fülében a harmónia óhaját. Az sem vitatható, hogy a civilizáció átkos szorítása nagy művészi eredmények melegegye volt és lehet, és hogy az egyirányúság hegemoniája nemcsak tipor, de beszáradt elképzelések rögét is porhanyósíthatja. S amennyiben nem emberi generációkhoz tapasztalható bizakodás ez, a történelmi fejlődés egyik lehetőségévé, összhangzatává válhat a feltételezés.

Ennyit kapkodva font kötéshágsóul, végiggondoltabb felmérések kapaszkodásához, és hogy érzelmi emóciók is segítsék a vállalkozást, az elmondottakat Aranykor c. versemmel egészítem ki, egy kultúra és civilizáció közé szorult embersors lírai tükörképé-ként. Együttal azt is hangsúlyozva, hogy az író feladata, hacsak nincs világ-megváltó nagyképűséggel megáldva, amúgysem más, mint a szellemi és érzelmi rezdülések felszínre hozása, saját magunk és mások használatára.

Aranykor

Ha itt lennél
Neked beszélhetnék ma összevissza
ha itt lennél
Veled beszélhetnék ma összevissza
beleültem a gumilabda fejű rációba
a centiméter rúdján tornáztatott szóhalomba
s túl egyenesre rándult a nyakcsigolyám
Van egy barna kő
s harminc évvel arrébb egy lila színű
ott a malom
menjünk a malomba
menjünk a malomba
öröljük meg az életet
öröljük összevissza
öröljünk színes liszté
annál is inkább mert a tegnapi délutánnak
kréta poros a könyöke
Harminc kamasz tintát lefetyel
mit kezdjek velük?
Félek a veréstől
félek a kéjtől
kéjről verséről brekegnek a békák a bogárboncolgató
éjszakában
Pitagorasz tételét hordjuk a lábunk között
ki-ki a maga tulipánszárait méregeti a rejtekhelyen
néha habos bimbókká borzolódnak
a nadrágunkba irokézek vörös keze nyúl
tiltott kanálisok felett rángatóznak a mohikánok
sarlahot kap a vágy
bárányhimlős arccal undorodik ránk a latin szekunda
belesültem a versbe
ceterum censeo nyolc évig kell ülni a padban
Minek kell ülni a padban?
Aurea prima sata est aetas
De hisz soha nem volt aranykor
Ikarusz is csak most repül szárny nélküli szivardobozban
s mi döglött gyíkok vedlett bőrét horzsoljuk hasunkról
mindazonáltal egyetlen lekapart sebet se tudok
előbúvárszkeszteni
neked abból ami elmúlt
az egész tegnapi nap hülye mese csak
a mítoszok éjjeliedénye alatt lapul

Van egy vályú
abból ivott a póni lovam
néha seregnyi barna medve
Hannibál elefántjai
orosz fogságomban én is elébe hasaltam
benzinszagú moslékot hörpöltem onnan szembeköpötten
lerágott birkacsontokat gyömszöltünk a civilizáció pofájába
a szitakötők szédítő magasban repülnek
börtönudvarokban loholtam a szitakötők násza közben

Kínóttam legalább 70 pár cipőt
összeizzadtam számos inget
orromban bányászva sután vigyorogtam
mikor két sorra szakadt a világ
s nem találtam köztük a feloldó tompa rímet
A paralízis nem Heine fehérre gipszesített ágya
a paralízis millió pattanás
amellyel percnként fertőz a múlás nyíló-fonnyadó virága
a rothadásnak rágógumijából gömbölyödnék
a csók luftballonjai

Borbélypomádék
sima krémek alatt
galádul guggol a koszosság gyulladt szórtüszője
az angol flanellebe bugyolált pocak

bélsárt csattantana az aszfaltra
ha kaján kerekek alatt hirtelen összetörne
Fintorogsz?
Folyton fintorogni kell
Ha pár napig áll büdös lesz
Persze Te a gödröt sem ismered
hét almafán túl bodzabokrok mögött
a piszkot ott piszkálom ki a köröm alól
ott bőfögöm ki a jóllakottságom
ott rőfög vinnyog minden megalázottság és irtózatkarambol
mialatt jólnaveltésem uniformisában másoknak pózolólok
de magamban az állatot megszoktam
sertés hátán kották
dalok
verssorok lovagolnak
és hasa alatt piheg a mindenkori kedves
az undorom
a szégyenem
az irtózatom
gyermekkori hazugságok
s egy meg nem váltott jegy a trolibuszon
Fintorogsz?
Folyton fintorogni kell
Faggasd ki kiborított ízlésedet ha éhes
mi mindent falna fel
Soroljam?
Minek?
A gondolat anyagcserétlenül elég százlábú
szörnyet hord szüntelen

Nézd szonátákat játszó kezem
a Vénusz-ujjakat
ha visket ezekkel vakarom meg az ülepem
Mit mondjak még?
Gyakran hányingerem van magamtól
Aurea prima sata est aetas
Minek hazudni?
Hisz nem volt soha aranykor
Ganajban térdig
a kitalált csillagok felé feszülten szégyellem azt is
hogy látszólag okos dolgokról makogtam
jónak akartam látszani
lelkesültem és hevültem
hogy nem ordítottam fel: íme az állat
szent bika vagyok
apostoli majom
nincs szemfényvesztés
nincsen látszat

Ha itt lennél Neked beszélnek ma összevissza
mert hiába mondanám: szeretlek
szegfűcsokrot veszek születésnapodra
és a többi amit a polgári jólét rejt a talonban
tengernyi undor árovaság öleléseden kívül légüres
térben kalimpálna
s nem tudnánk liszté örölni a közös malomban

A. D. Aleamovszki: Város

LÁSZLÓFFY CSABA

Újabbkori fondorlatok - XVIII.

Telepátia - no meg a biztonság és nagylelkűség ára

Az ajtóban egy férfi állt — kövérkés, olajbarna bőrű, ellenszenves alak, mégis férfi —, és a királyné szemébe bámult.

Cagliostro gróf fagyos cellájában azt álmodta, hogy Marie Antoinette-et tartja a karjaiban.

"Még hogy gyógyító! Szemfényvesztő, így akar hatalomhoz jutni! Pénzt harácsolni, vagyont gyűjteni. Pártfogójának, Rohan bíborosnak zavaros nyaklánc-ügye is erre enged következtetni... Az én aláírástomat merték — mindegy, hogy kik — hamisítani!"

A királyné talán a kiálhatatlan, szerelmi epekedésével tola kó dó Rohanra haragszik jobban még most is? Maga előtt látja a bíborost, amint — miután tisztára mosta magát, és a király parancsára megnyíltak előtte a Bastille kapui — előkelő mozdulattal int búcsút összesereglett híveinek, és eltűnik hintója mélyén... Marie Antoinette izgatott; zabolátlanul szaladgál föl-alá a szobájában. A délben elfogyasztott osztriga meg pirosra sült fogolypecsenye feküdte volna meg a gyomrára? Nem, a lelkétől háborog a gyomra is! A megsebzett önérzeten nem lehet hajtószerral könnyíteni.

A szélfúvást figyeli, ahogy a por a friss hóval összekeveredik. Lehet, hogy percek alatt sár lesz belőle. Fázósan húzza össze magát a díványon; a hideg verítéktől a szeme alatt elmaszatolódott a festék. Öregnek érzi magát. Az álgróf (eredeti nevén Giuseppe Balsamo) titokzatos alkimista; porokat elegyít, a fiatalság titkát kutatja: aggastyánokkal elixírt itat — gondolja a királyné. — Ólmot olvaszt, azt állítja, hogy aranyat tud csinálni, még sincs elég pénze. Várami hibázik a »bölcsök köve« körül!...

Elégedett magával, sikerült feltűzelnük bosszúhárságát. A sok enyves szemű kuruzsló! Eszébe jut fivérének, az osztrák császárnak a figyelmeztetése. A felvilágosult II. József nem habozott levelet intézni a trentói püspökhöz, melyben mint a keresztény hit felkent szószólóját józanul arra kérte, hogy ne adjon szállást egy olyan illuministának, aki egy tiltott rítus nagymestereként vált híressé. Csak hát úgy látszik, Thun püspök is gyengének bizonyult Cagliostro személyiségével, delejező hatásával szemben.

Hiába, a csodát óhajtják, akarják mind!... Nem tagadja, hogy ő maga is; ám olyan csodát, mellyel kielégítheti hiúságát a világ szeme előtt. Kis-Trianont is azért rendezte be kedve szerint. Indiai bujaság, afrikai fák, délvidéki magnóliák. A csörgedező patak s a mesterséges tó közepén a szigettel kezdetben mulatságos volt, andalító; a szelíd juhnyáj, a tarka tehének tőgyéből fejt langyos tej, a kaszás paraszt meg a szénaboglyák a megcsontkítatlan természet, a pásztoridill árka diai hangulatával ajándékozták meg a társaságot. Az ő makacssága azonban több volt, mint a nyesett, körülnyírt bokrok, a versailles-i kert unalmas geometriája elleni lázadás — szeszélye nem ismert korlátokat. Kacérságnál, nagyravágyásnál nagyobb elégtételt jelentet-

tek számára azok a pillanatok, midő n a puhányul ásító zó Lajost sikerült felriasztania jóllakott semmittevéséből, sőt egy ötletes tűzhányó-szerkezettel alaposan rá is ijesztett egyszer; hát még azzal az elképzelésével, hogy a kínai pagodába mesebeli szörnyek híján krokodilus-csemetéket fog beszerezni.

Az állótűkör előtt elhaladva a királyné hófehér hasában gyönyörködik. Elképze li, amint lángok csapnak ki lágyékából, mint a lombikot hevítő Cagliostro boszorkánytűzhelyéből. Marie Antoinette keveset olvasott életében; a svéd teozófus és látnok (ha jól emlékszik, Swedenborgnak hívták) teóriái azonban nem kerülték el figye lmét. Ezek szerint a szellemek világa burkolja be a Földet, angyalok és démonok szállonganak körülöt tünk?... De hát hogy hihetne az ember ennek az esetlen itáliainak, aki még vakmerőbb szellemidéző és hipnotizőr, holott nemrég még (legalábbis azt beszélik) gesztusokkal kísért kevert nyelven fejezte ki magát — olasz, arab, spanyol, francia szavakat pufogatva vagy sutto gva; — egy ilyen felkapaszkodott bugris a szabadkőművesek között is szá nalmás sarlatánként festene, pláne Bécsben!

"Pont én, a francia királyné fogok megijedni egy felfuvalkodottnak az árnyékától?! — Kényesen tüsszent, s bosszúsan húzódik a kandalló mellé. — A nő nem méltósága forog kockán, hisz Cagliostro pácienseinek a zöme nő, ő kényeztet ték el, emelték maguk fölé, akár egy új Megváltót. Hiszékeny libák! Kendermag helyett hókusz-pókusszal hízlalt kergetyűk!..." Sápadt combjait keresztbe rakja, hogy ne lássa az elernyed t húst. Csak ő tudja, hogy mennyire nem olyan (legalábbis kívül), mint hajdanán. Ettől a föl ismeréstől kissé ellágyul. "Ebben a rossz időben is szívesen kilovagolnék. Akik nyeregben látnak, ruganyosnak, frissnek, irigylésre méltónak talál nak ma is."

E pillanatban, földidézve Cagliostro újságban látott karikatúráját, megrántja a csengő halványlila szalagját.

"Akkor már becsületesebb egy akármilyen, közönséges képi lakáj!..."

Előbb azt hiszi, hogy az új ausztriai követet látja maga előtt. Csakhogy a rövid nyak, a két düledt szem, a duzzadt orrcimpák — amit a sok-sok csipke s az aranybarna bársony el nem takar — túlságosan (gyanúsan)

Finta Edit: Hiány

ismerősnek mutatják az ismeretlent.

Marie Antoinette egy sikoly nélkül vágódik el a márványkockákon.

Mi az, ami a nedves kőre rácsorog? S megfesti a tudat alatt húzódó tömlőcfalakat?...

Minden betegség két okra vezethető vissza: a nyirok túltengésére vagy a testünkben levő nedvek megromlására.

Hát a túlzott önbizalom nem betegség-e vajon?... Cagliostro, aki meggyógyítja a holdkórosokat, a habzó szájjal, csattogó fogakkal üvöltözőket, kiűzve belőlük a betegség szellemét, a rosszat, ezúttal napokon át úgy járkel Rómában, akár egy holdkóros. Mindig a nagyravágyás hajtotta egyik országból, világvárosból a másikba. Most viszont elbizonytalanodva fordul be egy utcasarkon, ereszkedik le a San Salvatore in Campo kőülőkéjére — Rómában, ahol húsz esztendővel korábban megismerte és oltár elé vezette Serafinát. (Igaz, akkor feleségét is másképpen hívták: Lorenzának.) Tekintete időnként elbizonytalanodik, mintha megfoghatatlanná vált volna az igazság, jöllehet eddig a birtokosának hitte magát. A kabala rejtelmeibe a máltai lovagok avatták volt be; de az emberekre tett hatását lenyűgöző egyéniségének köszönhet te. Elapadt volna a varázslatos képessége, amióta kiűzték Franciaországból?... Összekuszált parókájával a hímzett kalap alatt s a ruhaszárnny alá bújtatott kardjával meglehetősen esetlen, mulatságos figurának látszik. Szórakozottan kosntatálja, hogy mellette topogó nejecskéjének tekintete hol aggodalommal tapad rá, hol fenyegetően vilámlik feléje. Ő megbékélten néz maga elé, nyirkos, puha kezével fakó vendégfürtjeit igazgatja, és petyhüdt bőre szederjes gyűrűibe türemlik szeme alatt. Ki hinné el róla, hogy nyugtalan lelkében nappal is csillagokat gyöngyözik az ég?

A királyné (nem az igazi, hanem az álombeli) ideges kacagásban tört ki, ami után Cagliostro valamiféle üldözési mániába eshetett, mert mindenki vel ő összeveszett; meghasonlani látszott környezetével.

Egy lázadó pillanatában, igaz, úgy döntött, hogy szembe kell fordulnia mindazokkal, akik nem akarják meglátni benne a sors kegyeltjét, a világ betegségére enyhülést hozó mágust. S ki más szentesíthetné az ő küldetését (a profán szabadkőművességnél különb "egyiptomi rítusát"), mint maga a pápa?... De Rómába érve — talán mert jó ideje sejtette, hogy mindenüvé követik, megfigyelés alatt tartják, kiprovokálják meghurcolását, üldözését s a nevetséges, elhivatottságát kikezdő rágalmak után esetleg végzetes kihívással kell szembenéznie — elbizonytalanodott. Nem attól, hogy a francia király (vagy királyné) utasítására menekülnie kellett; a felszított tömeghisztéria borzasztotta el inkább. Az emberi nyavalyák jobban izgatták mindig, mint az átvilágíthatatlan butaság. Elhessegette magától az erényt, mint holmi fűtött vénkisasszony-(ark)angyal szárnylegyezgetését. A hatalmi önkény is hidegen hagyta, ámde nehezen tudta nélkülözni a megtömött bendőket átjáró fennkölt dagályt, mely a hiszékeny lelkeket varázsos elragadtatással töltötte el. Az ő nevével teltek meg a páholyok, vele kiabáltak tele az utcát. Úgy viselte a dicsfényt, mint rima a kellemes mosolyt.

Amikor még mesterműveket másolt és árusított fiatal korában, még Párizsban is.

Kedvenc metszetein, képein persze — köztük nemegy Rembrandt-másolaton —, mint eredeti alkotáson adott túl.

"Beérhettem volna a rajz tehetséggel — töpreng kimerülten —, ha nem hajtott volna a jót akarás. Miért kellett velencei tükör vagy vizeskancsó mélyére nézmem?..."

Szellemidézései nagy port kavartak. Később, a szentatya személyes utasítására lezajlott vizsgálat során az egyik fő vádpont az volt, hogy jóslásaival veszélybe sodorta Isten földi rendjét (mivel állítólag azt is megjósolta, hogy VI. Pius pápa lesz az utolsó földi helytartó)... "Az előrelátás hiánya volt az ördög részéről: hagyta, hogy besétálj a karjainkba!" — Az inkvizíció vallatói a szemébe nevettek.

Pedig ő megálmodott előre mindent. Most is.

Álarcosbárlól ragadták el álmában. Ártatlanul állt a rabság kellei előtt: rácsok, vasajtók, szennyes fekhelyen szaladgáló csótányok, száguldozó patkányok! — mint egy eunuch a szexuális perverzítésre csábító képek előtt. A francia királynéval való találkozása bénítóan hatott rá. Az egész álom olyannak tűnt, mint az aura: a testeket körülvevő anyagtalan kisugárzás; mégis nő-férfi kapcsolatként élte meg.

Marie Antoinette nyakán ott csillog a gyémántköves történelmi nyakék, ami miatt őt is meghurcolták volt. Ahogy szemtől szembe állnak, Cagliostro egyszerre érezni kezdi tehetetlenségét. Semmi sem olyan veszélyes — hajtogatja álmában —, mint a hiúság. Az öntudatlan hazugság; az önsajnálát. Mint híressé vált ember nem tulajdonított jelentőséget a veszélynek, bár indulatokat hívott ki maga ellen mindenütt. Most viszont, mint éles kardvágásokat, úgy érzékeli a királyné minden arcerezdülését Hideg, kételkedő mosolya felér egy kifinomult fenyegetéssel. Cagliostro, ismerve a laikusok törelmetlenségét, magabiztosan, csaknem illetlenül közeledik a felséges "áldozatához". (Még úgy képzei, hogy a királyné az áldozat.) Ujjai már a Marie Antoinette hátán siklanak, csontos vállát, telt keblét érintik. Az ingerlékeny női test felkorbácsolja ernyedt képzeletét... Italtól elérékenyült ritka tubicája már-már könnyeket ejt. De a Mester magabiztosságát hirtelen pipogyaság váltja fel.

"A királyné parancsol, nem látod? Még most is! — mondja egy éles hang (már nem álmában). Legjobb, ha bevallod magadnak, hogy veszélyben vagy. Ha lemondasz a hókusz-pókuszról, és engedelmeskedsz!"

Segy kéz — a Serafiné — a férfiarcába csap, mint légy a tükörbe. Mint a haragvó Isten.

A lángoló szívű menyecske szája máskor be nem áll a vidám csacsogástól. Lehet, hogy elég lenne, ha férje csak annyit mondana most neki, hogy: "ne csüggedj" — s maradna minden a régieben? A közönséges homo sapiens is képes úrrá lenni kételyein... Vagy már késő?!

*

Valahol harangot kongatnak.

A félelem — hát még a fájdalom! — betölti a világűr. A Temple palota mellett magasodó egyik kerek, csúcsos tetőjű vártoronyban (sötét, szürke falak, még a középkori templomoslovagok építették nehéz kövekből) a büszkeségében megtört Marie Antoinette várja, hogy döntsének sorsa felett. Megvívhatatlan erődtoronnyal, otromba

vassalt kapuk, elfajzott sötét udvar — a feleséges párnak az első napokban mégis kijutott itt a forró leves, a sült vad, az aszúbor, a pezsgő; később, a király kivégzése után, két ízben is kísérlet történt a törekeny fogoly nő kiszabadítására a komor várkamrából.

A második foglyot az Angyalvár börtönébe zárták. Egy újsághír szerint: "felsőbb utasításra megtörtént Signor Giuseppe Balsamónak, a széles körben különös hírnévnek örvendő személyiségnek (aki Európát Alexandre de Cagliostro gróf néven járta be) a letartóztatása a Rossi-ezred gránátosoztaga által..."

1790-et írnak. A Bastille lerombolva; a nép Versailles ellen vonul. Párizs és Róma évszázadokra esik egymástól, a két vádlott bűnlajstroma és halála pedig egymással ellenkező irányba.

A kétségbeesett nejecske, Serafina, ha tehetné, a föld alá kaparná — mint valami strucc — a saját múltját és érdemeit. (Férje jóakarátának köszönhetően ő vezette az első női szabadkőművespáholyt a világon.) Nem áll módjában legfeljebb csak gondolatban korholni Cagliostrot:

"Még mindig túl sok benned a viszketegség meg a nosztalgia a strassbourgi vagy a Bienne-i légkör után. Ki ne emlékezne a hiszékeny gyülekezet legutóbbi búcsújára! Este tizenegy óráig bámulatos erőfeszítéssel fenn tudtad tartani a vidám hangulatot... te, aki bűvészműtávjaid után rendszerint elsőnek szundítsz el az urak társaságában. Amikor fél egykor kocsiba szálltunk, mondhatsz megindító jeleket rögtönzöttél a havas utcán. Ki hitte volna, hogy ennyi érzélem gyűlemlett föl benned? Nem tudtalak kitépni a hívek ölelő karjaiból. Jőcskán benne voltunk már az álmosító zötyögésben, s én a zsebkendőmet keresgéltem, mert te még mindig szipogtál. Mintha a vesztedet érezted volna! — villan át a nő agyán. Majd kissé rosszmájúan: — Vagy úgy fognak majd visszaemlékezni rád, mint aki egyedülálló jóstehetség voltál, csak a magad szerencsétlenségével szemben álltál vakon?... Pedig a Santa Maddalena plébánosa, gondolj csak vissza, óva intett minden kalandor vállalkozástól."

A zúzdásait nyállal kengető, sebeit elkaparó Cagliostro ha hallaná ezt cellájában, bizonyára rávágná: "Bagoly mondja verébnek. A mind nagyobb nyilvánosság, a hercegi udvarok, királyi fogadások, a fényűzés vajon kinek kellett?!"

De a hűtlen asszony már megtanulta a római leckét: a szabadkőműveség az ördög műve! Firrao bíboros még 1793-ban megtiltotta a híveknek — halálbüntetés és összes javaik elkobzásának terhe mellett —, hogy bármely páholyhoz csatlakozzanak.

Cagliostro arra a Serafinára emlékszik, aki peckes léptekkel távolodott a gyönyörű árkádsor alatt; amint, elnézte nyakára omló kibomlott haját, eszébe jutott utolsó bizalmas együttlétük. Az asszony a díványon ülve blúza alá nyúlt és kezébe vette elnyúlt mellét. (Ha nem a sajátja lett volna, Cagliostro érzékletesebben talán így fogalmazott volna: kezébe kaparintotta!) Majd mereven bámult egy pontra, szinte kihívóan; összeszorította fogát és kimutatta ínyét. "Csak nem a szifiliszekre gondolsz, drágám, akik rohadt testtel pusztulnak el? — kérdezte félíg tréfásan Cagliostro. — Mert rajtuk én sem tudok segíteni..."

VERESS GERZSON

Töredékek — siralmasból

szóljon e vers a bendőlelkűeknek
s ne sebezze kit szikéje nem érhet
míg távozókban mérjük az időt
a rokon-torkokból föl-fölsszakad
a "kibiztosított beszéd": a csőre töltött ének

*

valaki jár a felhagyott házban
mondd ki lehet
valaki jár a felhagyott hazában
mondd ki lehet
csak hazajáró kőszá lélek
vagy veremmelhetetlen mert élet
bolyongó lelkiismeret

*

toll- és köpenyegforgatók
úgy húznak el tépázott rendben
az eltájtolt bölcsők felől
mint népoándorlás soha szebben
miközben fönt (fejük felett)
néznek bárányfarkasszemet
s (ki)lépteik nyomát fölissza
a megtagadott sohavissza

*

vajh' lett volna mind gyalogcsillag
vert talpasok rezes bakája
ki tál lencsért nem kacsint a
kétes csillámú o d a-ára

*

kérded: ki és mi lesz belőlünk végül
ha emberfia itt ki nem elégül
mert e levegőt választotta légül

*

sóhaj csupán a lefokozott élet
bár betiltatlan csókkal cicomás
nézem mint ködlik el az ölelő kar
mint foszlik a sok csakte-sohamás

*

noétlan bárkák ringanak
az alázat partjainál
de sem olajág sem galamb
csak csindaratt s giling-galang
visszhangjától búvik a hang

EL EGÉSZEN
AZ ELEMÉK NEURÓZISÁIG

hol tán akad galamb s még terem olajág is
s ahol — hírelük — tán-talán
fölsejlik holmi kánaán

(.....)

Most, a tortúrákat elszenvedve, már tudta: Serafina, mint minden nő, a biztonságra gondolt. Talán kissé elszántabban, mint ahogy elvárta volna tőle.

Az asszony árulásán már éppoly kevésbé lepődünk meg, mint azon, hogy a kínzásaiiba belefáradt, jóságos és naiv Cagliostro elismerte az ellene felhozott vádat, miszerint mágikus cselekedeteit azért követte el, hogy megrontsa az ifjúságot, kicsapongásra csábítsa és buja műveletekkel szexuális aktusokat provokáljon.

"Undorodom téled — sziszegte maga elé Serafina, mint aki árnyékot lát. — Érted?! Undorodom!"... Ő pedig úgy érezte, hogy a bibliai Jób sorsa az övé. Mindenki el fogja hagyni, ha felesége elhagyja. Nagylelkűsége, akár egy haldokló hobbiája, mit sem ér már.

Hímzéssel díszített skarlát színű mellé nye állítólag még sokáig világított a pókhálószerű üres homályban.

1996. IX. 12.

ÁCS MARGIT

Fundamentalista modernség vagy megújulás

Előadásom címének első fele kétségkívül értelmetlennek látszik: fundamentalistának egy-egy valóság, mozgalom, szellemi irányzat legkonzervatívabb képviselőit szokták nevezni. A hagyomány fanatikusait, akik merénylőt látnak minden újtóban, veszélyeztetve érzik magukat az elvek és rítusok legapróbb módosításaitól is. Mint-hogy a modernség a múlt század vég óta a múlttal való leszámolást jelenti, a múlt tagadását, múltiszonyt, a tiszta fogalmak világában fából vaskarika lenne a modernitással bármiféle fundamentalizmust kapcsolatba hozni. De a magyar kultúra elmúlt évtizedeinek történéseit végigtekintve mégsem okatlan, mégsem spekulatív paradoxon, hogy a modernséget mint szigorúan megszabott követelmények rendszerét hozzam szóba.

Természetesen csak a kortársi új irodalom, új művészet képviselőire és közönségbázisára gondolok, ha e sajátos stréberségről beszélek. Az előző generációknak sokkal természetesebb volt a viszonya a mindenkori korszerűséghez. Más nemzedek irodalmában nem ritka, hogy egy-egy kiválóságuk a fennálló hatalom kedvenceként élt, a társadalmi reformokkal, forradalmakkal szemben mély közönnyel vagy megvetéssel viseltetett, netán cinikus volt, vagy ellenkezésképp: megszállottja valamely múltba forduló nemzeti vagy vallási mítosz-nak a magyar irodalom meghatározó alkotói közt nincs ilyen. Így is meg lehet fogalmazni azt a köz-helyé vált tétele, hogy a mi irodalmunknak irodalomon túli feladatokat is el kellett látni, közügyek szolgáltatták szolgáltra, tömegek vártak tőle intenciókat történelmi krízisek idején. A magyar irodalomban tehát igen természetessé vált a korszerűség követelménye, lévén mindig a korba ágyazott, a kor kihívásainak közvetlenül megfelelő.

Ha innen nézem, mondhatom: nálunk hagyomány modernnek lenni. Kezdjük a nyelvújítás mozgalmával, amely ráadásul a nagy történelmi kihívással, a felvilágosodással is összeforrt; aztán következtek a reformkor "lángoszlop" költői, közírói, de csakugyan nem érdemes a példákat folytatni, oly nyilvánvaló a tény.

Akkor hát mi történhetett, hogy napjainkra ugyanez az irodalom a mindenkori művészeti korszerűségtől elmaradott, provinciális nyűgökkel megrakott, folytathatatlan kövületnek, jó esetben ereklétartóban őrzendő csontváznak minősül a fiatalabb nemzedékek előtt? E rövid hozzászólás keretében, csak arra hivatkozhatom, hogy néhány gondolattal közelebb férközzöm e szorongást keltő jelenséghez, sajnos elemzését nem végezhetem el.

Noha a századelő izmusaiból, a klasszikus avantgárdból igen kevés mutatkozott a magyar irodalom korabeli természetében, sem akkor, sem aztán nem fért hozzá kétség, hogy Ady és a Nyugat körül a művészeti korszerűség vívta ádáz csatáit az elmeszesedett tradíciókkal. Kinek jutott volna eszébe, hogy mozgalmukat a nyugati, elsősorban francia új költészet kissé provinciális mutációjának, utóvédharcának tekintse, hiszen hűsbavágó változásokat hozott, amiket évtizedeken át küszködve emésztett meg a magyar közgondolkodás. Csak sokkal később jött szokásba az egykori magyar szellemi élet rugékonyságát azon mérni, hogy mennyit hasznosított Baudelaire-ből nemrég is olvastam erről egy tanulmányt a Franciaországban élő Karátson Endréről. Kevesen mernek ma Adyra azzal a nyugodt önértékeléssel nézni, mint Szabó Zoltán tette mostanában publikálásra került Ady-tanulmányában (Czigány Lóránt adta közre a Kortárs 1996/5. számában). Szabó Zoltán nem a kortársakkal mérlesekkel össze Ady mondjuk úgy modernségfokát, hanem abban ismer rá Ady lényegi modernségére, hogy ma is annak érezzük: modern embernek. Szabó Zoltánt idézem: "1904-től Párizsban (Ady) elsősorban saját személyes és művészi identitását kereste az *exile* állapotával együtt. E kettőt az Edinburgh-ba gyűlt angol-amerikai író-jelesek ötven év múlva hirdették előfeltételnek ahhoz, hogy az író korának értője s "modern" legyen olyan mondandóval, ami érvényes nemzetközileg. Ady Endre fél századdal korábban élte át e kettőt, azzal tetézve meg, hogy egyéni identitásával párban tisztázta a közösségit is, mi mást tehetett, ha ez a kettő benne összeforrt a forradalmisággal is."

Felhívom a figyelmet az idézetben arra, hogy milyen evidenciának tekintti Szabó Zoltán az egyén közösségi meghatározottságát. Egyébként a egyéni lét átérése mellett, amely a modern ember alapélménye, a huszadik századi modernség másik gyökere a közösségért való felelősségvállalás. Aligha vitatható, hogy például a szocializmus is ihlető szerephez jutott e század művészetében, mi több, épp avantgárdjában, s közösségi ihletnek tekinthető az a szenvedélyes érdeklődés, amely a század számos művészt, gondolkodóját az etológia, etnográfia, folklór ismeretei körébe vonzotta. Nemcsak hogy népi, nemzeti, egyenesen törzsi közösségek kultúrája került be ily módon az arisztokratikus műtermekbe. Utalásképpen a francia szürrealisták Afrika-vonzalmát említem, s persze Bartókot, Stravinskijt.

A negyvenes évekig a magyar szellemi életnek és azon belül az irodalomnak nem is lehetett csök-

kentértékűségi érzete a világban zajló kulturális, szellemi átalakulással szemben. Részt vett benne a maga módján a számára adott kihívásoknak megfelelően. Babits vagy Szerb Antal otthonosan és szabadon ítélkezett az úgynevezett világ-irodalom jelenségeiben, Illyés elfogulatlan kollegialitással lépett be a párizsi értelmiségi kávéházakba, Németh László anélkül csodálkozott rá Proust újszerű írói módszerére, hogy elolvadt volna a sznob alázattól. S éppen ő, Németh László, meg Kosztolányi és Weöres Sándor azt is idejekorán diagnosztizálták, hogy a nyugati életmodell, az elburjánzott énkultusz, valamint a keleti: a szovjet társadalmi formáció, azaz a sztálinizmus egyaránt csődbe jutott, így a választható minták előtt lezárult a sorompó, más forrásokból kell kitermelnie az emberiségnek és természetesen a magyarságnak is az életerő fenntartásához szükséges új kultúráját.

A második világháború előtt színrelépő irodalom nemcsak saját újszerűségével, hanem nemzeti irodalom mivoltával, nemzeti érzületével sem került belső konfliktusba. A meghasonlás akkor következett be, amikor a marxista ideológia a közösségi elkötelezettséget normává tette, de a nemzeti közösséget egyfelől felolvasztotta az internacionalizmusban, másfelől egy társadalmi osztályszolidaritásával váltotta le. Ezzel teljesen kiiktatott minden korábbi értékrendet. Aki kitartott a nemzeti aspektusok mellett, hiába volt népi baloldali, jobboldali nacionalistának minősült, osztályszempontból pedig naronyik tévutásnak. Az, hogy a népi táborból néhány együttműködni hajlandó figurát a Rákosi-rendszer a kirakatba helyezett, remek taktikai fogásnak bizonyult: szilárd éket vert eme tábor és az osztályszempontból kirekesztett és víz alá nyomott polgári-urbánus kör közé. Igaz, hogy ebből a körből meg szép számmal akadtak, akik az internacionalizmus eszmekörével rokon-szenvezve hathatós segítséget tudtak adni a nacionalizmus fetiszizálásához, a népiek számára pedig ez lett a traumatikus sérelem.

Úgy gondolom, ez a tulajdonképpen nem számos év okozott akkora rombolást a magyar kulturális közgondolkodásban, amit talán csak akkor lehetett volna jóvátenni, ha a Rákosi-idők után azonnal lehetőség nyílik az őszinte közírássra és irodalomkritikára, az egyenes vitákra, az előítéletek megütöztetésére a valósággal. Annak végén is minden bizonytalanság egy frontotól szabdalni irodalmi életet örökölt volna a fiatal nemzedékek, de látszott volna, hogy ki kinek, miért az ellenfele, tudható lett volna, ki milyen értékrend alapján oszt babért és töviskoronát. Csakhogy a Kádár-éra nem adott lehetőséget a torzulások megszüntetésére. Épp azzal

szorította bénító alkura szellemi ellenzékét, hogy a konszolidáció programjával korrekciókat hajtott végre a hivatalos értékrenden. Déry Tibor börtönbüntetése ellenére nagy író lehetett, megjelenhetett Weöres és Pilinszky, Nemes Nagy, cenzúrázások megalázó tortúráival, de Illyés is fejedelmi trónjára került, volt Németh László-sorozat; Nagy László, mint renitens népi, a túrt kategóriába került vissza, de ez igen előkelő kategória volt, Juhász Ferenc, akinek a *Tékozló országa* szinte időzített bombaként robbant, folyóiratot kapott és asztalnagyságú könyveinek akadálytalan megjelentetését. A marxista kultúrpolitika ügyesen korrigált, kiszámítottan, s hogy mennyire csak a hatalom legitimizálásának a szándéka vezette, azon mérhető, ahogy elbánt viszont a még nem számottevő, protokollistákön még nem szereplő fiatalokkal.

Ezek a hetvenes évek.

A marxista esztétika regnál, mely a realista ábrázolási módszert helyezi kizárólagos pozícióba, s bár épp a társadalmi-történelmi valósághoz nyúló prózairodalom ütközik a legaggályosabb ellenállásba, mégis mély nyomot hagy ez az ideológiai preferencia az akkor induló fiatalokban, s az stílushoz, a nyugati típusú szellemi áramlatokhoz való kötődésüknek érzelmi impulzust ad az utólat. Így persze az ellenzékiesség aurája veszi körül ezeket a politikailag egyébként semleges törekvéseket. Sérelmeiket és a hatalom orrára ejtett fricskáikat legenda övezi, miközben Simonffy Andrást például úgy lehetett perifériára szorítani, hogy senki sem figyelt fel sorsára, avagy például Hajnóczynak épp csak hogy sikerült beszállnia az irodalom ajtaján realista novelláival, szürrealista korszakát már egész jól viselte az irodalompolitika. Aztán mindketten korai halállal fizettek tragikus hangoltságú írói természetükért.

Célzatosság nélkül, mégis tanulságul érdemes végiggondolni, hogy gyanakvás fogadta Tandori Dezsőt is, a fiatal Kukorelyt megalázó lekezelés, azonban az ő integrálódásukat már elősegítette, hogy a politikának be kellett tartania a konszolidáció játékszabályait, nem lehetett eltagadnia és teljességgel kitiltania a *Magyar Műhelyt* és az *Új Symposiont* a magyar értelmiség köreiből, s ezek félhivatalos jelenlétükkel is támogatást adtak az új művészeti törekvéseknek.

E pályák felfelé ívelnek, ékesen szemlélve a Kádár-rendszer általános tudathasadásos állapotát és a politikai cinizmust, amellyel a rendszer kifelé kamatoztatta a liberalizmusát, befelé pedig sandán kalkulálta, hogy nem kockáztat semmit. Így került kitüntetett helyzetbe az új művészeti paradigma a nyolcvanas évekre, s közben ellentmondásos módon a szellemi szabadságharc tényleges bázisa, hiszen lényegi individualizmusával eredendően opponálta a szocialista eszmeiséget, nyugati kötődésével megnyirbálta a vasfüg-

gönyt, népszerűségét csak erősítette imént szerzett és még fényeskedő mártírlóriája.

Verset, prózát tehát a hivatalos ideológia ellenében is lehetett írni az irodalomelmélet és az irodalomtörténet viszont szigorúan betelepített a marxista esztétika omladozó épületébe. A hetvenes években azonban itt is új iskola tűnik fel, a strukturalizmus, de nem omlasztja le ezt az épületet. Vajon azért nem, mert egy fantomot, amelyet már csak az össztársadalmi képmutatás tart fenn, nem lehet leomlasztani, vagy azért-e, mert mint kétféle izmus, elérték egymás mellett? Míg a marxizmus eszmei mondanivalókra vadászott, a strukturalizmus a mű korszerű és korszerűtlen szerkezeti elemeire? Egyébként volt köztük közös nevező: a magyar irodalom mindkét szemléletmód tekintetében súlyos fogyatékoságokban volt elmarasztalható. Nem felejttem el Sükösd Mihály esszéjét, amelyben Lukács György hatása alatt állva kifejtette, hogy a magyar regény azért oly visszamaradott és provinciális a nyugati polgári nagyregénnyel szemben, mert nálunk későn és gyéren alakult ki a nagypolgárság, és a nagyregény műfaja ehhez az osztályhoz kapcsolódik. A *Befejezetlen mondat* amolyan aprócseprő kivételt képez, és ez az érdeke. Félreértés ne essék: semmiért sem hibáztatom Sükösdöt vagy azokat, akiket itt névvel vagy név nélkül szóba hozok, csupán az ideológia elidegenítő, pusztító hatásáról beszélek. A strukturalizmus sémája nem volt ilyen primitív, de séma volt: az autentikus szakmai vizsgálódást a közegükből kiszakított műtárgyakon ejtette meg. Sikkerrel szabotálta el a zsdanovi eszmei mondanivaló-keresés irodalom-történeti csuklógyakorlatát, s efelelti diadalérzetében nem vette észre, hogy kórboncnoki buzgalmat eleven testen éli ki. A saját paramétereitől megfosztott magyar műalkotás többnyire elégtelenül volt modern, ahogy korábban elégtelenül szocialista. Fel kell tételeznünk, hogy a fiatal irodalmárok akkoriban ezt a rejtett rokonságot nem érzékelték. De úgy tűnik, visszamenőleg sem értették meg, miért fogadták őket bizalmatlanul és olykor ellenségesen a marxizmus addigi jeles opponensei. Ha már a fent említett közös nevező is kellő magyarázat, ám a szembenállást az tette igazán élessé, hogy a strukturalista esztétika egy fullasztó hiány helyére nyomult be. Mert hisz ha nagyszerű művek születtek is a fordulat éve után, s ha barátaik, szűkebb környezetük titkos elismerését megkapták is szerzőik, munkásságuknak igazi irodalmi recepciója nem volt. A hallgatóságos cin-kossá nemcsak éltetett, sokat ártott is. Hiányoztak a spontán viták, a különböző ízlések és világnézetek csatái. Kialakult a beteg helyzet, hogy ha egy nagy, igazi, de burjánzásnak indult tehetséget valaki figyelmeztetni óhajtott volna tehetsége rossz kísértéseire, vállalnia

kellett volna, hogy a rendszer bértollnokának fog minősülni, s persze nem vállalta többnyire. Értelmező recepció hiányában egyes írói életművek politikai szimpátiák és antipátiák miatt tartósan más stíluskörökben vannak számontartva, mint ahol természetes helyük volna. Ha Ottlik *Iskola a határon*-ját a megjelenés idején tárgyalhatta-elemezhette volna az irodalmi közeg, amely kétségkívül megértette és magáénak érezte a regényt, s recepciója nem marad rá a ma pongyolán posztmodernnek nevezett generációra, ma nem állnánk az előtt a paradoxon előtt, hogy egy a realizmust mint eredendő művészeti hazugságot elutasító irodalmi csoportosulás totem-szerzője Ottlik, az ő realista regényével.

Na de hogyan lehetett volna a hatvanas évek végén, hetvenes években megírni Ottlikról, akár Weöresről, de akár Tandoriról vagy Hajnóczyról, hogy valójában hogy értjük őket? Hogy hogyan kell érteni Illyést? Hogyan a neo- és poszta-

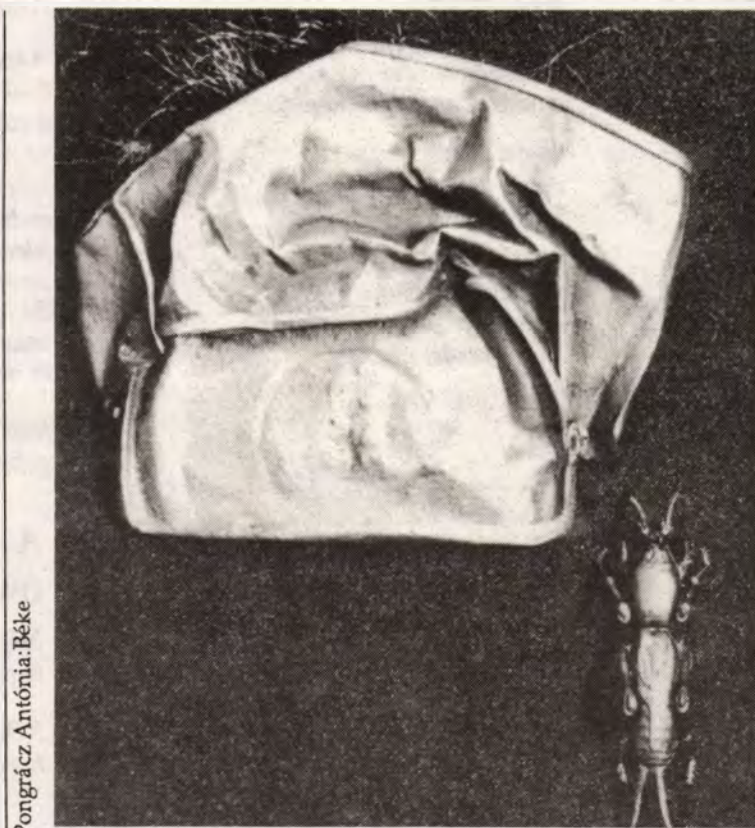
tikai elfogultságokat is. Felszínes divatokat. Mi több, beleérttem az idegen anyag szervülését is. Amikor szervességről beszélek, csak annyit állítok: mint minden elevennek, a kultúrának is létezik ökológiája, s persze egy műalkotás megítélhető ezen kívül is, elvégre például minden idegen nyelvre fordított mű kiszakad saját rendszeréből, de ezen a rendszeren kívül nem születhetett volna meg! Ezért értelmezésének is ez a közeg a természetes terepe. (Ebben rejlik egyébként a határon kívüli magyar irodalom integrálódásának nehézsége.) Az erőszakos külső ideológia a magyar kultúra ökológiáját megzavarta, s a visszaszervülés igénye meg sem született a nyolcvanas-kilencvenes évek jellegadó posztmodernségében. Pontosabban ez az irányzat igen sajátos viszonyt alakított ki a hagyománnyal: a saját képere formálta azt. Kiiktatta belőle azt, amitől a modern individualizmus és a modern kollektívizmus elmélyítette: a célképzetet, a pá-

mükben nem kelt ellenérzést, hogy magyarok. Így hát ártatlanok, s finnyások, mint az ártatlanok. És észre sem veszik, milyen következmánnyal jár, ha a való életet leválasztják az íróról, az író le- választják az írásról, az írást az irodalomértelmezésről, az irodalomtudomány nyelvét az irodalom nyelvére, a nyelvet magát a kulturális hagyomány egészéről. Ez a széttagolás az új kultúra autoimmun betegsége. A gondolatot egy orvos-ökológustól, Lázár Imrétől veszem át. Gondoljuk el: mi marad az irodalmárokból, az irodalomból az egyre elszigeteltebb töredékek legkisebb morzsájában, Robinson maga elé motyogásában végül?

Az idej tokaji tábor témája, az anyanyelv, irodalom, nemzet fogalmainak összefogásával összetartozásukat fejezi ki. Nekem épp a posztmodernírók nyelvkultusza, mely nemzeti közömbösséggel párosul, juttatta eszembe: nyelv fennmaradt ott is, ahol a nép kipusztult, felszívódott. A nyelv természetesen a nemzeti lét feltétele, de kulturális nemzettudat nélkül, más szóval: a nemzeti kultúra tudatos vállalása nélkül pusztán a nyelv fenntartása nem biztosíthatja a nemzet fennmaradását.

Hogy autoimmun tüneteiket felismerik-e fiataljaink, az ő dolguk. Nekünk a magunk mulasztásaival és hibáival kell elszámolnunk. Bármennyire érthető, hogy negyven évnyi roncsolódás után a jogait visszaszerző nemzeti azonosságtudat szószólói sebbel-lobbal vissza akarták gyökereztetni a magyar kulturális közgondolkodást a kényszerből elhagyott folytonosságba, s ezért a hagyomány fontosságát hirdették lépten-nyomon, megnyilvánulásaikban a múlt egészségtelen túlsúlyba helyezése került, és tápot adott az évtizedek óta kondicionált előítéletnek, hogy a nemzet teljesen anakronisztikus értékek tárháza, pátoszos szónoklat, Pusztaszer, szemben a mai globalizált világ nélkülözhetetlen civilizációjával és eszköztárával. Nagyon súlyos hibánk, hogy a szembeállítást nem tudtuk megakadályozni, nem tettük nyilvánvalóvá, hogy Magyarország modernizációs változásában nemhogy ellentét lenne a nemzeti azonosság igénye és a megújulás szükségessége között, hanem nélkülözhetetlen feltételei egymásnak. Aki úgy képzei el Magyarországot jövőjét, hogy nemzeti múltját a történelemórákra szorítva ügyesen beilleszkedik valamely globális gépezetbe, ki akarja hagyni a modernizációból a népet, amely csak a maga módján, a maga nyelvén, a maga felelősségére lenne képes kiművelődni. De az is, aki úgy képzei el Magyarországot jövőjét, hogy kiharadhat a világ folyamataiból, marginalizálódásra, s végül is gyarmatosításra ítélte magában ugyanezt a népet.

Vagy már elkéstünk? Akkor se tehetünk mást, mint hogy megvétozzuk a nemzeti azonosság kontra modernizáció hamis alternatíváját.

Pongrácz Antónia: Bőke

vangárdot? Hisz épp a cinkos hallgatás volt a feltétele, hogy az irodalompolitika megengedhette magának, hogy megengedje megjelenésüket. De bármennyire szükséges volt is a hallgatás és mellébeszéd, és bármennyire sikeres partizánakciót hajtottak is végre a perifériákon nagy tehetségű, nagy erkölcsi hitelű esszé- és tanulmányírók, a tény attól még tény marad: 1948-tól 1988-ig negyven év telt el a magyar irodalmi termés szerves számbavétele nélkül. Ismétlem, amikor szerves értékrend hiányáról beszélek, nem egy aranyba foglalt, padlócsempébe égetett toplistára gondolok amilyen manapság bezzeg van; bár ne lenne! S az irodalom szerves életébe befoglalom Kassák konfúzus rímellenességét és József Attila szívfacsaró Babits-utálatát is. Befoglalok poli-

toszt, az egyéni szerepvállalást; lomtárba küldte a váteszt, a küldéses író, de mindezzel együtt hasznavehetetlen fikcióként tekint a nemzeti közösség fogalmára is. Hogy is mondta Páskándi: "a nemzet mint legnagyobb kollektív intimitás" fiataljaink zöme számára a legnagyobb közös intimitás: a nemzedék. S a kulturális hagyományt kelléktárnak tekinti szerepjátékaihoz. Nem érti miért vádolják a hagyományos nemzeti oldalról nemzetietlenséggel, hiszen éppen hogy mindenkinél jobban ismeri a magyar kultúrhistoriát, eminens mestere a nyelvnek. No, ezzel azért nem mindegyikük hízlelgethet magának. Van köztük, újabban még kisebbségi helyzetben élő ifjak között is, aki számára a nemzeti hovatartozás mindössze kínosan meghatározó körülmény, de zö-

SERÉNY MÚMIA 76

ha majd minden rabszolga nép
jármát megunva olajra lép

szerkeszti:
Fekete Vince

'96

JÁNK KÁROLY VERSEI

Három nomád

Három nomád az országúton. Mindegyik
hátán egy-egy tarisznya átvetve, már-már
zsák. Különleges súllyal megrajzolt
grafikák, élő vonalban hurcolódnak,
terhükkel csontig összeforva. Mintha
a lét dróton húzná őket, holott mindegyik
más. Foltra folt, fehérre sötét, sötétre
fehér átmásolódik. Egyszerre mindre át.
Pedig csak a tarisznya közös, nem a váll.

Ha kinyitom a szemem, épp a szemükig érek.
Ha kinyújtom a lábam, velük egyszerre lépek.
Ha elmaradnék tőlük, megölne a szégyen.
Ha megelőzőm őket, mind engem cibál.

Már lógnak a szurtos fekete rongyok

(Valakinek)

már elmondtam magam...

Valakinek már elmondtam magam,
hogyan az utak törvényszeleit választottam,
hogyan pontos vagyok még tárgyaiban,
de zavaros lettem tetteimben,
s a Vespuccik és Vasco da Gamák
gyorsulása is kevés nekem,
hogyan kerestem a bűnbán a fegyvert,
és segítségül jött Raymond Chandler,
majd félig álomban, félig ébren
Raszkolnyikovval sétáltam a téren,
és leborultunk mind a ketten,
ki-ki a magáé miatt...
Valakinek már elmondtam magam,
kérdezni tehát fölösleges, mert
most akár ő is ülhetne épp itt — veled.

A tél királya

Talpig fehérbe öltözik,
végigcsurog a nyála,
hóhérai már üdvözlik is,
mert ő a tél királya.

Vasvesszővel csak ő uralkodik,
mint sápadt kórót köt hozzá a fagy,
ha végigsöpri tartományait
a betemetett háztetők alatt.

A festő újjászületése

Az idő fényt kaszál ecsete nyomán.
Vászna a kút, melybe a mélység láncra hullt.
S a Mester? — az egekbe ment fel,
új tereket rendel.

A bajnok létrája

Joe Louis emlékére is

A bajnok egy létra mellett élt.
A létra az égis ért. Rajta
a hírnév föl-le járt

Önkívületig szorgalom, tapsvihar, álom,
szabadság. A háta mögött a távfutás,
a háta mögött az öklözés — a jobb
arcán ott a vér

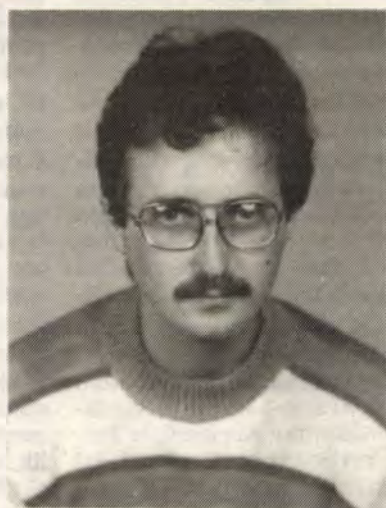
Hajszálon függni a jóindulattól,
és köszönni előre ott, ahol kell —
a vesztes ha kérdik, nem felel

Tagjai végzik az árulást,
őreg a bajnok — nem vitás,
benn a hírnév, föl-le jár

Utolsó útja körbeér,
egy lefele út és egy fölfelé,
egyszerre közel s messze még,
akár a kezdet és a vég.

Bűsü

Fővárosi jelenség kelti a homokot.
A költőpárbajból átszűrött vonások
néhány intenzív.
Majd megkötött egy világ,
ami csak a városainkban létezik.
Maguk között. Kétféle, részleges,
úgyjártak felett vonatunk megállt.
Kétféle lett.
Végül is a városban a hajnal.
Gondolom a hullámvonal homokosított.

Üvegbevéáltók

— nomád életkép —

A harangok nem értük szólnak.

A koszlott tarisznyák, zsákok
a fal mentén összerogyva. Rajtuk
a számolatlanul sok dudor.
népvándorlása. A sötét, darabos
kézről kézre, faltól falig üvegek
emberek markában a törekény üveg
felelte rég folyékony mámorát,
peremükönél a csorbult idő az
elő hús házáat viszi tovább,
valamit, ami fáradt a múlttól,
és nem lel hazát...

Már mennek. Esetlen kézzel csör-
getve pénzük. Vagy ezer éve.

A mozgató

(Weöres-improvizáció)

Négy sorban elfér a mozgató,
hajszál a sziklán, vagy egy tó.

Két sorban elfér a mozgató,
hajszál a vizen, szikla, tó.

Haller József tollrajza

1. A bolhákért majd beugrom holnap, fordulok vissza az ajtóból. Szeretném, ha többértelműen csengene ez a mondat. Ha egy sejtelmesebb hangsúly kikezdené a köztünk terpeszkedő közömbösséget, tovább léphetnék. A találka helyét is kinéztem már. Nincs messze innen, és könnyen megközelíthető. A lakótelep mögött, a zöldövezettel dúszított elővárosban bújjuk meg a lokál, pompás kilátással a csatornára. Valamikor a kora reggeli órákban jönne, amikor még friss a levegő, és már eltűntek a szúnyogok. Összerándul az arca, fonnyadt bőre mosolyra tágul. Ezt már ismerem, bármelyik éjfél kuncsaftnak kijár, ha sokat kekeckedik. Hátul az anyja a reklámdobozok között matat, a rávetülő pasztellszínek kiegészítik finom alakját. A cekkerben nyikkan egyet a sörösüveg. Több zaj nem is férne el.

A lábát persze ma sem láttam. Egyszerűen nem akar kimozdulni a pénztárgép fedezékéből. A Mayer-fiú ötlete sem vált be. Még a télen javasolta, hogy dörzskövet kérjek, azt a legfelső polcon tartják, az üzlet előterében, nincs ember, aki elérné. Egy efféle kutricában pedig kell lennie kisebb létrának, vagy valamilyen emelvénynek, s akkor csak lazán aláállok. Ha nincs bent a mama, akkor engem utasít. A mosóporok mellett találok egy sörösrekeszt, arra álljak föl. Ha szántszándékkal idétlenkedem, blazírtan türelemre int. Sosem téveszti el a koreográfiát, egy szót sem cserél ki a szövegében. Azért minden hónap elején megpróbálom. A köveket apró kupacba gyűjtöm a fürdőszoba egyik félreeső szegletében. Fürdőnapon csinos kis hajórajt mintázok belőlük. A fontosabb tengeri csatákat mind lejátszottam már, még a normandiai partraszállást is sikerült imitálni, bár ehhez tucatnyi szappantartót kellett beszereznem. Ilyenkor lekushad bennem a szorongás.

Még mindig az ajtóban topogok. Úgy teszek, mintha idegenkednék az elindulástól. A bolt előtt összetapadt fűcsomók jelzik az elvonult vihar dühét. Jól látom a kizuhanó fényben. Nyakamhoz igazítom a gallért, lopva, hogy Angelica ne vegye észre, vattát dugok a fülembe. A nyárfákat, amelyek még összekapták a tömbházak közt örvénylő huzatot, fél éve kivágták. Lóugrásban az olajos fényű tócsák közt. A sötétségből, mint valami szivacsból, illatos víz szivárog. Mögöttem, pár lépéssel lejjebb, bádogtető csattan, majd imbolyogni kezd egy-két veszteglő kocs. Gondolkodás nélkül a falhoz préselem magam. Pedig nincs különösebb baj, a tegnapi suhancok lökdösik előre-hátra az autókat, ha valamelyikben felvisít a sziréna, egymás vállát paskolják. Csalhatatlan érzékkel válogatnak: Daciát, koszos rendszámút, rozsdafoltosat csak végigszántanak a kulcshegygel, vagy valami élesebb kavicsal. Ordításra sem futnak el. Rendőr nem jár erre, a járőr a belvárosi kocsmák valamelyikében tanítgatja az újonc kiskatonát. A szemébe nézz, de ne közelről, motozni csak hátulról, géppuska csöve mindig előre. Mire a tömbházak tétova fényei kigyúlnak, a következő utcában is vihog egy Opel. Álmos polgárok fürkészik a kocs körül lappangó félhomályt. A pizsama fölé kapott ruha csálén áll, a fényező búvókörében gyűjtött bátorság lassan elpárolog. Néha segítenék, elmagyaráznék dolgokat. De beljebb, a kerület szélein már én sem vagyok ismerős. A nevetés felráz és megmelegít.

PAPP SÁNDOR ZSIGMOND

mielőtt végleg

2. Az egyiptomi kultúra és a babiloni nők helyzetét taglalja, ha belezavarodik, kockacukrot pottyant a kávéjába. Végül én iszom meg, órákig ragad tőle a szám. Munka után, mint valami kutyakölyköt, a Tháliába hurcol kikapcsolódni. Előadás előtt itt lebzsel a fél társulat, de néha próba közben is. (Később, ha felduzzad az asztal, ingyen pia reményében mások is hozzánk csapódnak.) Minden alkalommal kielemezheti a bemutató gyengéit, senki sem sértődik meg. Valamikor rendezőnek készült, mostanság a használt hűtőszekrények és -ládák specialistája. Délután még alig lézeng pár alak a csehóban. Inkább nekem magyaráz, de ha nyiszorog az ajtó, rögtön arra kapja a fejét. Akkor is mosolyog, ha sosem látta a belépőt. Ilyenkor nem fejezi be a mondatokat. Találgatnom kell.

Újabb fémasztalt tolnak a mienkhez. A felkunkorodó linóleumot a tulaj plakátköteggel ragasztja vissza, a vastag betűk alatt a szereposztás karcsú vonalai. Kinyújtott nyakkal böngészem, hátha felismerek valakit. Korsók és kancsók veszekednek a terítón, néha üveg is előkerül, minden percben gyufa sercen. Megtűrnek maguk közt, de még nem tudják a nevem. Csak akkor beszélek, ha már nagy a zaj. A Mayer-fiú szájjal védi a direktort, miközben a mellette gubbasztó gesztenyebarna a fülébe leheli a füstöt. Utánozhatatlan mozdulat. Izmos lábán valami térden felülre tornáztatta a szoknyát, két ujjnyi, és minden látszani fog. A befűlledt levegőben lassan erjednek az indulatok.

Megfeszítem az izmaim. Miért szerénykedsz, te hülye, hát ki vagy te, Nyilas Misi, ordítja a szubrett az asztalfőn kókadozó rendezőnek. Pár pillanatig senki sem tudja eldönteni, dicséretnek, vagy sértésnek szánja a kérdést. A zsidongás hirtelen felerősödik, türelmetlen zajok szövődnek az eldugottabb zugokban is. És mi van, ha nem kell neki az a vacak, érdeklődik a Kleopátra-arcú, és a saját füstkarikájába fúrja fitos orrát. Nem vagyok benne biztos, hogy tőlem várja a választ, mégis belefogok. Társalgási fordulatokkal oldom az ügynöki szöveget. Mondandóm végén parányi felhő rebben át sötét-kék íriszén. Ebben a pillanatban már mindent tudnia kellene az elektromos kávéfőzők új generációjáról.

Záraskor mindenkit magához invitál. Zajos csomókban kanyarodunk a kerület felé. Mayer elől baktat, két nő között mutatja az irányt, időnként hátrarohan és merőn a szemembe néz. Száját többször is kitátja, mintha figyelmeztetni akarna valamire, de végül nem mond semmit. Fogai között ételmardék, ínyéből vékony csíkban vér serken, megint felsértette a fogpiszkálóval. Kihúzott derékkal megy vissza a sor elejére, a templom előtt már a gesztenyebarna nyakszirtjét csókolgatja. Félzavarjuk az árkádok alatt lapuló csendet, ez bosszant. Minden imádságot elfelejtettem, senkit sem tudnék kiengesztelni. Ezt később a Kleopátra-arcúnak is elmondom, azonnal felkér egy tangóra. A parkett szemérmesen ropog a talpunk alatt, nagy íveket írunk a levegőbe. Tánc után elégedetten simul a bőrfotelhez, szinte elveszlik benne, ha konyakot hozok, ingerülten rázza a fejét. Valamit ki kell találnom, csak egy hajsza választ el tőle. A konyha felé tartok. Már remeg a kezem a kilincsen, a tüdőmből kiáradó levegő forró, perzseli a számat. Ha nem igyekszem a nővel, a roham legyűr, mielőtt a végére járnék a dolognak. A rendező az ajtó mögé bújt, ki nem állhatja a csapongó érzelmeket. Most minden dekadens, hajol közelebb, majd mintha jelentene valamit a gesztus, kigombolja a sliccét. Védekezésnek dicsérő szavakat hebegek a premierről, megértően pislog. Néha úgy érzem, tudom, mi következik. Kiszámítható a végkifejlet, egymásba csúsznak az elejtett mondatok. A gesztenyebarna óvatosan kupakokban gyűjti a lepergő hamut, ha ellentmondanak neki, tüntetően az ablakhoz sétál. Ez mindig bejön. Mindenki érzi: ő most a házhoz tartozik, mint ajtóhoz a kulcsörög. Elrendeződnek az összefüggések.

A kibuggyanó mellét simogatom hevesen, nem tudom, mennyi időm lehet. Mielőtt kioldaná a nadrágszíjam, még látni szeretné az arcom. Percekig csak a kikerekedő szemét nézhetem, a pupillájába csimpaszkodó sötétet. Csodálkozás vagy rémület, ami hirtelen kisimítja a karcsú szarkalábakat, ami megrezegteti az orrcimpáját? Utánanyúlok, de már csak a helyét markolom. Magára kapja a blézert, táskáját gyors mozdulattal a nyakába akasztja, hogy mindkét keze szabad legyen. Az ajtót elfelejti becsapni, gátlástalanul dől be a folyosó és az udvari szemétygyűjtők egyszerű szaga. Melltartójával a kezemben járom be a lakást, kicsit ódivatú, csipkével szegett szatén. Mayer a hálóban hortyog, a többiek az előjáték ideje alatt szivároghattak el. Megéhezem. A tányérban dermedt rántotta, mint a gumi, a paradicsom sem segít,

>>>>> folytatás a 10. oldalon

>>>> folytatás a 9. oldalról

kiköpöm az egészet, az égett olajat elmaszátolom a tenyeremen. Az abrosz szélén, akár egy elrontott költői kép, félig kent zsíroskenyér. Mintha egy fontosabb mondat közepén hagyták volna itt őket. A sajtban a harapás nyoma még meleg. Ha tehetném, minden égőt felkapcsolnék, hogy birtokba vegyem a rendelkezésemre álló teret. Hogy megfejtsem, ami rám tartozik. Zakatolnak a fejemben a tárgyak. Minden a Mayer-fiú hangján szól, csak a könyvek gerincén felejtett hamutálak hallgatagok. A falinaptáron előrébb pöckölöm a piros négyzetet, titkos elégtételt érzek, nem tudnám megindokolni, miért. Meggázítom a fogason lógó ruhákat és beleszagolok a kitett cipőkbe. Mielőtt kilépnék az ajtón, félreateszem a telefont. Semmi nem zavarhatja meg ezt a nyugalmat.

3. Emeleti megbízottnak választanak a lakógyűlésen. Maga rengeteget van itthon, kis időbeosztással mindenre jutna ideje, ríkácsolja a mellettem üldő öregasszony. Aztán biztatón megszoritja a kezem. Érdes és száraz, csontja átkélik a bőrén, mint papíron a tinta. A szomszédom, a volt újságos köpött be, éjszaka, ha elcsendesül a bérházi zsvaj, átjön néhány palackkal. Egy-két pohár után már nem beszélgetünk. Néha a szeretőjét is hozza, olyankor kártyázunk. Dilettánsok, az utolsó fillérükig játszanak, és nem figyelik a kimenő lapokat. Az ajtóban már előreengednek, aki nem ismer, bemutatkozik. Egy tinédzser lány alaposan végigmér, a félregyűrt trikóm láttán elvörösödik, majd megnyalja a szája szélét. Szorgalmasan jegyzetelem a kérdéseket. A beázások mellé a kutyák beceneveit is felfirkantom. Ha harapós, fekete kereszt, ha még nem szobatiszta, zöld. Bármiféle méltatlankodás faragatlanságnak tűnne. Halkan, hogy ne hallja senki, megdicsérem magam. Megint jól viselkedem.

Ahogy a helyére kattan a retesz, és a megszokott bútorok rövid recsenése áthullámozik a szobán, elnehezít a fáradtság. A délelőtti események körvonalai elhomályosodnak, felbomlik a kronológiai sorrend. Ha szándékosan ébren maradok, úgy fogok emlékezni a mai dolgokra, mintha sosem történtek volna meg. Mintha utólag mesélnék, és nem adnék hitelt az elbeszélő szavainak. De hiába a pontosan betartott szertartásrend (friss ágynemű, citromos víz a széken, lassított hullámmozgás) csak forgolódom a kanapén. A redőnyön átvergődő fénycsíkok elől a takaró alá húzódok, persze nem használ. Ha felkelnék, hogy elfoglaltam magam valamivel, azonnal elnyomna az álom. Nincs mit tenni. Néhány óra mindig az övé. Amikor nem csinállok semmit, csak fekszem, ülök, vagy a tévét nézem meredten, és nem értem a felvillanó képeket, mindig ő vagyok. Az akaratom leválik rólam, akár a felhólyagzott bőr az erős napsütés után. Szétszed és összerak, sosem tudom meg, hogy éppen mi változik. Miből mi lesz. Akár az asztalra pergő higany, egy idő után már nem lehet követni a szétrebbedő cseppeket. Szeretném magam elrejtetni.

Ha kitalálok valamit, mindig megmenekülök. Fürdeni nincs kedvem, a telefon szerencsére karnyújtásnyira, tapintása kellemes, hamar átveszi a szoba hőmérsékletét. Találomra tárcsázok, eleinte csak prím számokat, aztán párosokat is. Esküvői ruhát bérelek, telket foglalok le angolai rokonaimnak, alakuló klubhoz keresek pártoló tago-

kat. Sosem nevetem el a végkifejletet. A hívott számot elegáns noteszba vezetem, mellé dátum, a beszélgetés időpontja, rövid kivonata. Minősítés egy csillagtól négyig terjed, az átlagom jó közepes. Limonádéval jutalmazom magam, a kifacsart citrom héját nem dobom el, ha megszáradt horgászszinorra fűzöm. Aprólékos munka, nem szeretem, ha nem egyformák a félbevágott darabok. Aztán magától vége szakad: bizonytalanság fog el, a legsimulékonyabb felvezetésbe is belezavarodom. Utoljára a Kleopátra-arcú számaim dobolom a készüléken, az első, kínosan hosszú csöngetés után már nem merem letenni. Rögtön fecsegni kezd, hangja derűs, bizakodó, nem torzíttja el a gép. Most lépett ki a fürdőkádból, könnyű felhőket ereget a felhevült bőr. Félkézzel, lassan törli magát, mintha szakértő szemmel lesné valaki a függöny mögül, az érzékenyebb részeknél sem lesz közönséges a mozdulat. Így képzelem el. A szomszéd étteremben nagyon ízletes a gombapaprikás, fejezi be, a készülék megerősödő zúgása kiismerhetetlen árnyalatot kölcsönöz a mondatnak. Csak elköszönni marad időm. Az értelmezés kínzó pillanatai

következnek. Későn jut eszembe, hogy elfelejtettem bemutatkozni.

Görccsösen szoríthattam a kagylót, az ujaim szinte fehérek, és annyira nyirkosak, mintha vízbe mártottam volna. Hirtelen öletől vezérelve ledobom magamról a ruháimat, a szőnyeg közepén gőzölögnek tovább. Furcsa elégedettséggel szippantom be a saját szagomat. Teljesen összekucorodva alszom reggelig.

4. Az akvárium az ágy fejével szemben, a fényforrások középpontjában áll, lehetetlen, hogy ne ezt vegyem észre legelőbb. Állatokhoz, halakhoz nem értek igazán. Az üzletben kapkodva és felszínesen válogatok, gyakran előfordult, hogy itthon megsebeztek egymást. Egyeseknek a víz milyensége, másoknak az oxigénellátás okozott gondot, szerintem képtelenek voltak megbarátkozni a környezettel. Lázadók módjára utasították el, győzelmet remélve, holott ez nem egyéb, mint hitványságuk és jelentéktelenségük cáfolhatatlan jele. A feldobott hassal lebegő példányok látványa bosszantó. De nem ők fontosak, mint ahogy a homok, a díszkövek, a vízinövények jelenléte sem. Csupán az üveg, a formát kibontó anyag. Elhagyott ház országútra néző ablakaiból vágattam ki.

Nem sokkal utána elhordták a cserepeket, téglákat pedig eltűztették az arra járók. Ezen a környéken az ablakok hiánya jelzi egy ház kiszolgáltatottságát. Ha azt elviszi valaki, birtokba vette, így lesz végképp gazdátlan; a többi, a váz már nem lényeges.

Jelenleg nincs benne senki, mégis napon-ta megszörom bolhaporral. Nem felesleges a mozdulat, talán a vizet táplálom ezzel. Ha megbarnul a felszín, kis pohárral félig kimerem, elengedhetetlen, hogy érintkezzem a vízzel. Az áttetsző csíkosakból veszek majd ismét egy tucatot, azok bírják a legtovább itt.

Indulás előtt végigjárom a rámbízott lakásokat. Van, ahol a nyakkendőmet, másutt a cipőmet dicsérik. Én az előszobáról ejtek pár biztató szót. Ezek után mindannyian lopva fellélegzünk. Végezetül gyöngéd erőszakkal belémtuszkolnak néhány falatot: friss kenyérsarkot, szem szőlőt, vajjal kent pirítóst. Ha engedek, a mosoly átítatja az arcukat. A lábtörők persze sokkal beszéde-sőbbek.

Az újoncok már várnak. Nyurga, fiatal legények, kihívást sugárzó leányok. Sorra vesszük az első találkozás minden fázisát, majd ugyanígy a kávéfőző szerkezetét. A sérülékeny műanyag részeket külön kiemelem. A jó üzlet függvénye a célszemélyben keltett rokonszenv mértéke. Ezt le is diktálom, a helyesírást megszokásból ellenőrzöm. Önkéntes jelentkezőkkel szemléltetem a lehetséges bakikat, az óra végére a magabiztosság heveny tünetei mutatkoznak rajtuk. Madách-idézzel zárom az egészet. Szemem sarkából mindvégig az udvart lesem, mikor gördül be Ieremie teherautója. Hoztam neki pálinkát, tisztára síkált, csupasz palackban; a címkézett üveget gyanakodva forgatná. Az első féldecit a földre lötytyinti, csak a zután kortyol bele. Egyszerre vetek fel minket a céghez. Tanítónak szólít, én ezt többször elhárítom, hiába. Minden öltönyös embert tisztel, de ha teheti, elkerüli. Az anyja vajákos asszony valahol Moldovában, a hegyeken túl.

Már mások is látják rajtam, súgom neki, az arca elkomorodik, szemében egyszerre látom a beletörődés és a harag tüzeit. Aszszony, kérde sokára. Bólintok. Újból megvizsgál. A parkoló eldugott sarkában derékig vetkőztet, majd alaposan végigtapogat. A nyirokmirigyeket hosszasan masszírozza, több helyen durván megcsípkedi a bőrt, számolja, hogy milyen gyorsan nyeri vissza eredeti színét. Később a bicska hegyével megkarcolja a kezem, a kiserkenő vért egy papíron maszatolja el, és a fény felé tartja. Eddig cigányvízzel kezelt, de ez most már nem elég, erősebb kúra kell, mondja. Gyökereket eresztett bennem az a más. Megvágod a karod itt és itt, mutatja a helyet és a leendő seb hosszát, aztán a combodat is, a nyílásokon fog kiszökni. A vizsgálat után kis kendőt terít az ülésre, a szalonnát vastag csíkokra hasítja, a hagymát inkább tördeli. Senki más-sal nem eszik együtt. A visszapillantón csün-gő műanyag keresztet gyöngéden himbálja a huzat. Krisztus töviskoszorúját megkapta az öngyújtó, megfeketedett és ráfolyt a szemére. Tudja ő is, hogy rossz jel, de nem cse-reli ki, engeszteléseképp néha átmossa szenteltvízzel. A pálinka elfogyott, az üveget visszaadja. Köszönés helyett hozzám lép és a mellemre bök, addig is ne tápláld, ne inge-reld, figyelmeztet. Ez mit jelent, kérdem, bár tudom, hogy nem fog válaszolni. Ő sem

mondhat el mindent.

5. A város, akár egy jó kurva, estére mindig kifesti magát, ordítja mellettem Mayer, majd nagyvilági mozdulattal körbematat. Nem látok semmi különösét. A tömbházak álmos macskaszemei közt színes neonok virasztanak. Imbolygó alakja körülöttem táncol, mintha láthatatlan fonalat hurcolna maga után, hogy összeöltse a tébláboló házakat. Ha kiabálni kezd, a lépcsőházak sötétjébe húzódok vissza. Akit lehet, megállít, bódító beszédével elkábítja, majd miképp egy agyafúrt maszkmester, vigyorgó, torz pofát fest a megtorpanók vonásaira. Gyorsan, fájdalommentesen dolgozik. Kedvelt szórakozásának hódol, nem lehet megzavarni. Ha kérdőre vonják, részegségével védekezik. Pedig nem mesterséges állapot ez, hanem sokkal inkább valami elemi inger, amely mintegy parancsszóra őt magát is átformálja. Ha tehetem, rendszeresen megtapogatom az arcom, hogy ott van-e még.

A műszaki bolt hanyag lépcsőjére telepszik, maga alá gyűri drága kabátját.

Mostanában nem takarékoskodik az erejével, hamar kifulladás, ilyenkor kiszolgáltatott, bárki könnyű prédája lehetne. A röppálya csúcsa ez, ahol a mozgás mintegy megszabad, és a felhajított kő pihenni látszik. Mellette ülök én is. Már nem vagyok veszélyben, védtelensége megerősít, hallgatással bekebelezem.

A kerület szélein járunk, sápadt zöldségek duzzadnak a virágágyások helyén. Törmelékből ácsolt kerítés, ahol lehet, drót. Az ernyedett tömbházak tövében, mint sűrű aljnövényzet, garázssrengeteg. Bádogvaskó tehetősebbeknek, átalakított konténerek, porladó vasúti kocsik, engedély is lesz, de kit érdekel. Nagytetű kutyák az arrogancia megannyi eltanult jelével. A leleményesség szigetei és a káosz precíz fegyelme. Itt nincs idegen, csak betolakodó.

Egymás mellett lapulnak a parkolóban. A tócsák körül kirajzolódó cipőtalpak kifürkészhetetlen irányba vezetnek. A kirakaton elkenődött foltok közül az egyikben magamra ismerek. Mögötte mustárosüvegek tömzsi halmazza. Nincs idő gondolkodni, mondja Mayer és összekulcsolja a kezét. Csak ez a nincs foglalkoztat.

Az autók előtt áll karnyújtásnyira, ferde vigyázzban. Néhány képregényfigura és Poborsky átemelő gólya jut az eszembe. Akire gondolok, baljós események nyomában settenkedik, modora sima, nőkkel szemben tartózkodó, szorult helyzetben kissé impertinens. Több lapon keresztül, néha színesben is. Shadow, így hívják. Nekem mégis úgy tűnt, csupán egy konok mellékszereplő, a főhős észrevétlen, felbukkanása az utolsó kockák valamelyikén várható. A cseh középpályás ernyője az ötvennegyedikben egy kalap pénzt hozott. Persze még nem adta meg. Hó végén pénztelenségre, hó elején rendezetlen virágzámlákra, színésznők ponyvaregénybe illő szeszélyeire hivatkozik. Mondatában több a rejtett alany, mint az állítmány. Vajon mit tenne ilyenkor egy vérbeli képregényfigura? Hangutánzó szavak keringenek a fejemben: reccs, bummm, kresh. Most már csak pár centi választja el a BMW lökhárítójától. Mondanom kellene valamit, egymondatos biztatást, higgadt figyelmeztetést, ami még belefér a fölöttem lebegő buborékba. Alighogy megmozdul, szaladni kezdek. Még az is lehet, hogy elérem az esti

filmet, ha nem, száraz tolsóval is beérem.

Biztonsági játék az alapvonalnál. Lapos beívelgetések.

A sarok után lelassítok, felöltöttem gondosan begombolom, sálamat elrendezem. Nem kerülöm ki a járdára hulló fényfoltokat. Az önkiszolgáló után már a Beethoven utcára látni. A riasztók fülsértő orkánja a gyér forgalmú mellékutca körül is elszippantja a járókelőket. Szabad az út. Oldalt, fejmagasságban kivágódik egy ablak. Mi történt, kérde egy férfi. Hangjában némi rendreutasítás bújkál. Közelebb hajolok. Semmi különös, két BMW zenél a téren, felelem fojtott hangon, rövidzárlat, de az is lehet, hogy megpiszkálták. Gyanúsán bőbeszédű vagyok, mintha elfelejtettem volna: sötétben minden kiejtett szó megkétszereződik. Miért vesz ilyen flancos járgányt, ha nem képes ügyelni rá, méltatlankodásában káröröm csillan. Holnaptól a csendet is kiparcellázzák, aztán bevetjük valamivel. Cigaretta gyújt, a parázs intim fényében az arca csupasz, érzélem nélküli. Szeretném tréfával elűzni a dolgot, de végül csak a nyelvemet öltöm ki. Paradicsomkarók szikár szimmetriája kísér, a fölém

Fekete Tibor rajza

tornyosuló komor fákkal mit sem törődöm. Alig érintem a földet.

6. A felvonóban találkozunk. Most nem vörösödik el, de megnyalja a szája szélét. Térdre csontos, föntebb a harisnya vézna mintái kiszélesednek, de a középpontot, ahol a szálak frivolán összeérnek, hanyag szövet takarja. Előre engedem, a folyosón mégis a hátamba kerül, lépéseit az enyémhez igazítja. A nevét a gyűlésen sem tudtam megjegyezni, inkább a torkomat köszörülöm. Aztán köhintek.

Kemény hengerré gyúrtam az újságot. A hírek a tenyeremben futnak össze: alaktalan szürkesség, szúrós szagú folt. A vezércikk kitarthatóbb, a rádió is bemondja.

A küszöbön olyan természetességgel libben át, ahogy eltervezte. Beljebb már a tárgyakhoz tartozik, felesleges lenne sértegetni. A függöny redői közt vergődő legyeket sem bántom. Óvatosan járja be a lakást, széles nyomot hagy maga után, mint csiga a fakérgen. Az akvárium előtt fölvihog, a citromfűzéreknél elkomolyodik, a konyhába épp, hogy bepillant. Nincs nő, kérde, hangjában finom elegyet képez a csodálkozás és a szemtelenség, majd a nadrágon feszlődő dudort

veszi szemügyre, mintha abból kiolvasható lenne a válasz. Hány éves vagy, dobom vissza roppant gyöngye ríposzt, tudom én is. Lefitted a szája és mond egy számot, amiből semmi sem derül ki. Ezt elszűrtam, maradni fog.

Energikus zenét teszek föl, a vonósok elnyomják a beszélgetés lehetőségeit, ha baj van, a kürtök is bekapcsolódnak. A fürdőszobáig lopózom. Az adagió nál már kiabál, apámék kizártak, nincs kulcsom, itt alszom, majd sorolni kezdi a lakóbiztos kötelezettségeit. A beálló, viszonylagos csönd mindkettenket megnyugtat. Ha legalább a telefon zsinórját elérném.

Csak akkor veti le a pulóverét, ha elfordulok, de a szobából nem mehetek ki. A fürdőből gomolygó gőz erőltlenül foszlik szét az előtérben. Érzem, ahogy a szagát lassan beisszák a bútorok, a nyitva felejtett könyvek. Testén egyetlen hiba sincs. A hát, kecses fátyoluszony, miképp egy barokk legyező, gyönyörű árnyékot vet a falakra. Pikelyei hajlékony, ezüst páncéllá olvadnak össze, lecsusszan róla a tekintetem. Meg kell etetnem, ez később többször is makacsul visszatér.

Vacsora közben a fellelhető kések éleit is végigpróbálom, a kenyérvágó cápa fogai látán émelygés fog el. A csontnyelű barátságosabb, a szálait kiválóan szeleteli, a gáztűzhely lángjánál fertőtlenítem, majd a kötszerek mellé készítem. Amióta leremie szilánkot kapott a szemébe, nem maradt sok időm, pusztá érzékelése is fenyegetésként hat. Rúzzsal már kihúztam a kérdéses részt, tévedés kizárt. Ágyékomat a hideg csempéhez szorítom, a férfiaságom lassan lelohad, ez most mindent összezavarna.

Ha eszenbe jut valami, azonnal eltitkolom.

Fogmosás közben nem nézek a tükörbe, ismerem ilyenkor az arcom. A vizet találomra törölöm le, a bőröm zsibbadt, semmit sem érzékel. Percekig gondolkodom, hogy a jégelersőt magamon hagyjam-e. És a zoknit? Mitől ábrándulnak ki inkább a mostani lányok, a lábszagtól vagy a foltozott gatyától? Generációs nehézségek.

A kimerültség, mint valami képlékeny massa, rámfolyik majd megköt.

Sötétben már nem emlékszem a haja színére, óvatosan megtapogatom. Összehasonlítom az enyémmel, az övé lágyabb, erőlenebb, akár a dombok között szitáló tavaszi eső. Vajon felismerném, ha nem lenne igazi? A művirágok is mindig megtevesztenek. Kicsit me húzom, nem enged.

Alvás közben hozzám simul.

7. Fizetek. Mivel nem tud visszaadni, a pult alól doboz gyufát és egy dörzskövet dob a kosaramba. Eláll a lélegzetem. Meghatódva forgatom az ujjaim között, nem a megszokott méret, kicsit laposabb, naszádnak semmiképp, de anyahajónak megteszi. A vonásai persze még nem olvasok ki semmit, a mosoly alig kifejező, szerves része az arcán előmlő, híg unalomnak. De a bizonyosság megszépíti, hiszen jelt adott, az üzenet már nem vétlen gesztus többé, megtestesült, kétségbevonhatatlan immár. Minden szerelem így kezdődik.

A találka helyét is kinéztem. A lakótelep mögött a zöldővezettel dúszított elővárosban. Valamikor a korareggeli órákban jönne. Amikor még friss a levegő, és eltűntek már a víz felől rajzó szünnyogok.

SZŐCS ISTVÁN

A honfoglalás és a székely történelem nehéz kérdései

Befejező rész

F) A székely nyelvjárásról vagy nyelvjárásokról.

A székelység idegen származása ellen a legdöntőbb érv mindég is az volt, hogy a székelység nyelve nem tartalmaz olyan vonásokat, amelyek nem lennének megtalálhatók más messzi vidékek magyar nyelvjárásaiban is. Amit ma általában székeles beszédnek tartanak, az mindenekelőtt a Csík-Háromszék vidékének nyelvére vonatkozik, ennek két legjellegzetesebb hangja egy teljesen nyíltan ejtett *e* hang — pl. kácska, kecske helyett — s egy elnyújtott, zártabb szájjal ejtett *á*... a közkeletű évődés helyett Csíkban a verébmadar: *verébmadar*... ennek a nyílt *e* és zárt *á* hangnak a jelenléte különböző erősségű területen belül is, de Udvarhelyszékben s Marosszékre a Nyárádmenti és Kisküküllőmenti részein — Szóvától lefele — nemhogy nem jelentkezik, hanem olykor az *a* hangot is amolyan rövid, zárt *a*-nak ejtik: ápad elment kászálni...

(Makkai János messzemondó következtetéseket von le abból, hogy a székely nyelvjárás nem hasonlít a mezősegi és csángómagyar nyelvjárásokhoz; ő a mezősegiéket is "Árpád — előtti" lakosságnak tartja.)

Noha a nyelvészek, nyilván joggal, legalább öt székely nyelvjárásról beszélnek, a magam részéről hajlandó volnék háromra csökkenteni ezt a számot: egységnek fogom fel a csík-háromszéki, az udvarhelyszéki és a marosszéki... A gyergyói kevertnek, azaz többféléből összeállónak tűnik, amely az ismert anekdotikus félreértéseket is okozza a gyergyócsomafalviak és a szárhegyiek között, ha ez utóbbiak falunévét az előbbieknél csúszkásan ejtik.

A hármast felfogásomhoz azért is "jól jönne", mert a székelyekkel kapcsolatban ismeretes a XIV. századtól kezdve az oklevelekben a Siculium Generum kifejezés, amit általában úgy értelmeznek, hogy a társadalmi, vertikális tagolódásra vonatkozik: primores=főemberek, primipili=lófők és pedestres (píxidarii)=gyalogok; e kifejezések, legalábbis az első kettő, a római hadrendből eredő kifejezések, eredetileg jogi-politikai megkülönböztetést nem jelentettek, csak a hadbavonulás költségeire vonatkoztak: a főemberek páncélosan és kísérettel, a lófők könnyűlovassal módjára, a gyalogok a legegyszerűbb fegyverzetet tartoztak bevonulni; ha eleinte a harcmódort etnikai sajátosságok is meghatározták ugyan, később nagyrészt a vagyoni helyzet függvénye lett, s ebből majd jogi-politikai egyenlőtlenségek is kialakulnak a XV. század derekától kezdve, melyek a katasztrofális erdélyi polgárháborúhoz vezettek János Zsigmond és a Báthoriak korában...

Mindennek ellenére hajlandó vagyok feltételezni, hogy ami a székelység, mármint az erdélyi székelység végleges etnikai és közjogi arculatának a kialakulását illeti IV. Béla és V. István, valamint Kun László korában, három fő etnikai, illetve "néprajzi" csoporttal kell számolni: 1 a csíki székelység, 2 az udvarhelyi (bihari), azaz "telegdi" székelység és 3 a marosszékiek, akik feltehetően a magyar nyelvterület északi részéről származnak. Fügyelemreméltó azonban a három etnikai csoport lényegi azonossága: a Thuroczki-kronika a székelyek tisztavérűségét emlegeti, mint ahogy később a székely nyelvet a magyar nyelv mintájának, eredeti szépségét-épségét őrzőnek vallják a XVI. században.

Nagy János szerint a betelepítés-elméletek nem magyarázzák a székelyek különleges jogrendszerét, amely a XVI. század végéig fennállott; ha ezt Magyarországról hozták volna, akkor érthetetlen az eltérés a királyság jogrendszerétől... ezért Nagy végül is megerősítve látja azt az álláspontját, hogy a székelyek a Keleti Kárpátokban már a római birodalom előtt élt székely leszármazottai, ez magyarázza intézményeik eredetiségét s e tájak sok olyan magyar eredetű földrajzi nevét is, amely a csángóság elhelyezkedésével és történetével nem

értelmezhető, egészen Észak-Besszarábiáig.

Állítása legerősebb bizonyítéka egy régi arab szerzőre, Abulfedára hivatkozik, aki szerint az etelközi magyarok lakóhelye a székelyek (Szék) és a besenyők közé esik...

Annak idején sokat beszélgettem e kérdésekről Bözödi Györggyel, aki nemcsak költőnek, de történésznek is eredeti és kritikus elme volt; szerinte az kelti bennünk azt az illúziót, hogy a "peremvidékek függnek össze", illetve jobban összefüggnek, mint a köztük lévő vidékek, mivel a török háborúk, majd a felszabadító hadjáratok s a kuruc háborúk következtében Magyarország déli és központi területeinek eredeti lakossága teljesen kipusztult, s helyükbe délszlávok, németek és románok költöztek, tehát a nyugat-észak-keleti peremvidékek őrizték meg az eredeti teljes állapotát, például a Szent László ábrázolások is emiatt maradtak meg szerinte csak a peremvidéken. Foglalkoztatta az a gondolat, hogy a szászok districtusait magyarul azért nevezték székeknek, mert az előttük ott létezett székely székek alapján szervezték meg őket, sőt, annak az elfogadására is hajlandónak mutatkozott, hogy a kunok közigazgatási körzeteit is azért nevezték székeknek (melyek között legnevezetesebb a nagykunsági Kolbász-szék), mert eredetileg ott ugyancsak székelyek laktak, a nyelvterület központjában is. Szerinte még az sem biztos, hogy az ottani székelyeket telepítették Erdélybe, lehetséges, hogy maguktól telepedtek Keleti Kárpátok-beli rokonaik mellé, hogy eredeti életformájukat és jogaikat ott tovább őrizhessék.

Ő hívta fel figyelmemet Sebestyén Gyula véleményére, amely szerint a székelység eredetére és honfoglalásuk előtti nyilvánvaló Kárpát-medencei jelenlétére az avar kérdés tartalmazhatja a választ; a székelyekkel kapcsolatban mindegyre hűn maradványokat emleget a hagyomány, ugyanakkor egyetlen szó sincs a magyar krónikákban az avarokról, kiknek itt léte szembeszökő kellett hogy legyen már a honfoglalóknak is, régészeti feltárás nélkül. Sebestyén szerint a krónikás és a székelységgel kapcsolatos hun hagyomány csakis az avarokra vonatkozik, hiszen azokra vonatkozik a várkun nevezet is. Ez bizonyítja többek közt a magyar krónikák hun hagyományának eredetiségét: mivel a magyar hagyományokban nincs szó avarokról, holott a nyugati feljegyzések telve vannak velük, viszont a magyar-hun történet sok olyan epizódot tartalmaz, amely nyugaton teljesen ismeretlen a hunokkal kapcsolatban és csak az avarokra vonatkozhat.

Én magam már ekkor próbáltam Fáy Elek és Magyar Adorján nyomán, majd Cserép József és Móricz Zsigmond hatására a római, sőt római előtti kor szicambereire, secanjaira és szigünjeire terelni a magyarázatot vonalát, ám ilyenkor Bözödi csak ismételt, hosszas hümmögésekkel felelt és kutatóan, némán meredt a szemembe...

G) A székelyek és a keltiberek, valamint a keltoszkíták és a szegénység összefüggése.

Bözödi György megrendült, kíváncsi és hallgatólag tartózkodása a *siculus-secan* és *kelta* kérdésben azért is érthető, mert ez nemcsak a magyar, de a dél-európai történelemnek, sőt őstörténetnek is az egyik legsikamlóbb kérdése. (Véletlenül szólt a magát, Móricz Zsigmonddal is vitatkozott már erről.)

A lényeg az, hogy a székelyek szkíta származását legelőször nem a német kritizmus, hanem a szittyá-gondolatnál egy sokkal "délbábosabb" állásponttól vonták először kétségbe. A Mátyás király udvarában hosszasan tartózkodó Petrus Ranzanus olasz diplomata szicíliai származású volt, s feltűnt neki, hogy bár a székelyeket mindenki szkíta népként emlegeti, a nevük azonos latinul a szicíliaiakkal — vagyis *siculi*... ez csak úgy magyarázható, vélte Ranzanus, hogy Attila királynak volt egy szicíliai zsoldosokból szervezett légioja, s azok itt rekedtek... mivel a jó megfigyeléséhez

mindjárt rossz elméletet is kreált, ami a történészek és nyelvészek általános végzete, természetes, hogy észrevételét senki sem vette komolyan... majd két-száz évvel később Otrókoci Foris Ferencet foglalkoztatja még a szicíliai ögörög szikeli neve, majd Horvát Istvánt is, de lényegében nem jutnak mesz-szire vele.

E század elején Fáy Elek harap rá egy angol szerző, Edward A. Freeman *The history of Sicily* című könyvére; Oxford 1891. (Később Magyar Adorján is bőven támaszkodik rá.) Freeman csodálkozik, hogy a magyar krónikákban nem hivatkoznak a székelyekkel kapcsolatban a szicíliaiakra, holott nemcsak a népnév azonos, hanem egyik jellegzetes ősi városuk neve *Segesta*, s Magyarországon is található Somogyban *Segesd* nevű község; ő még nem is beszélt a Székelyföld közelében fekvő *Segesdról*.

"Mind e mellett — idézi Magyar Fáytól — Freeman a szikelek őshonát Keleten is keresi, és föl-tűnik neki Athén közelében egy *Szikelia* nevű halom. A szikelek őshonát Maspero és Sayce derítik fel, amidőn eredetük kulcsát ama *sakalasa* és *sekelsa* neveikben látják, amelyek alatt ők a Menefta és III. Ramszesz fáraók korában Egyiptom ellen intézett támadások "részeiként" (tengeri népek) "szerepelnek az egyiptomi emlékeken..." "Az egyiptomiak által említett sakalasa vagy sakarusak különben Sayce szerint is azonosak az egykori kis-ázsiai *zakur* nevű néppel. "Márpedig, teszi hozzá Magyar Adorján, Kézai krónikája szerint a hunok maradékai hazánkban zakul név alatt éltek tovább."

Az ókori, szicíliai nevet adó *siculus* népet a mai tudomány általában a keltiberek között tartja számon. Ami azt jelenti, hogy valahol a kelta népek Portugáliától Kisázsiaig terjedő déli szárnya mentén az ugyancsak az Ibériai félszigettől a Kisázsian át Kaukázusig vonuló óiber népek érintkezési vonalán jelenik meg. A Kaukázusban ugyancsak volt egy Ibéria (különben a mai újságolvasó embernek kínálkozik a gondolat, hogy a kaukázusi régi népek, pl. a cscesenek és az ibériai baszkok között lelki rokonságot lásson), s nemcsak a baszkokat, de az etruszkokat s más itáliai népeket, pl. az umbereket is kapcsolatba hozzák ezzel a fehér fajú, de nem indogermán néppel.

Számunkra a legérdekesebb adalékok: legendabeli királyukat, aki elfoglalta Itáliát és nevet adott neki, *Italusnak* hívták, ami meglepően emlékeztet Atilla hun király Etel nevére. Más hivatkozásokból tudjuk, hogy az Etel, Atil folyóvizet is jelent, — lásd Etelköz —, ezért nevezték volna a gótok például Aquincumot — Vízvárat — Etzelburgnak. A kelti Etel, Atil folyóvíz és Italus király neve között a kapcsolat a magyar ital szó, amely valaha, eredetileg ugyancsak víz-szerű folyadékot jelentett!

A legkifejezettebben Cserép Józsefnél alakul ki az a gondolat, hogy a magyarországi, római és azt megelőző kori *sican*, *szigün* nevű népek, amelyek sajátos módon mindég a *siculus*okkal kapcsolatban fordulnak elő, mint azok szomszédjai, illetve településeiken elődjei, a mai szegénységben, a "szegény nép" elnevezésben élnek tovább; mivel ez eredetileg népnév volt; e nép elszegényedése már az ókorban elkezdődik, nem csoda, ha magyarul a pauperitas fogalmát is vele jelölik.

(Magyar Adorján szerint a *sikulusz* és a *szikán*, vagyis a székely és szegény, ugyanannak a népek férfiélvű, illetve nőjogi társadalmakban élő része; vagyis az előbbi "fekete", az utóbbi "fehér" nép. De ennek tárgyalása most nem fér ide.)

Íme, a székely letelepedés kérdése nemcsak a székelység és továbbmenőleg a magyarság őstörténetének legkritikusabb mozzanatait exponálja, hanem bevezet Dél-Európa rejtélyes, görög-latin előtti őstörténetébe is. A vele való foglalkozás tehát nem hungarocentrikus, délibábos, vadromantikus tájékozódás, hanem az egyetemes kutatásnak is érdeke.

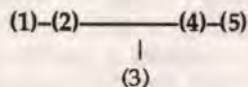

NE LÓGASD A NYELVEDET HIÁBA!

Nyelvtani kiskalauz felvételizőknek — 3.

Az előző rész végén azt ígértem neked, hogy mostantól arról lesz szó, hogyan is tudhatunk mi ketten szót érteni egymással, és milyen segítségünkre van nekünk ebben az, hogy a nyelv (illetve a nyelvtan) éppen olyan, amilyen.

Térjünk talán vissza oda, hogy beszéd közben mindig (1) valaki – (2) mond – (3) valamiről – (4) valamit – (5) valaki(k)nek. Ha a nyelvtant igazán meg akarod érteni, a fentiek közül a beszédnek mindegyik tényezőjével számolnod kell. Hogy egyértelműen tudjunk szólni róluk, ezentúl néha így fogjuk hívni őket: (1) beszélő – (2) közlés – (3) a beszéd tárgya – (4) közlemény – (5) hallgató. A közlési folyamatot magát – kissé leegyszerűsítve – így ábrázolhatjuk:

Az (1), a beszélő mindig egy ember. (A mesében ugyan állat is lehet, de a mesét ember mondja. A rádió meg a tévé is beszél, de amögött is ember van mindig.) Rendszeren az (5), a hallgató is az. Előfordul ugyan, főleg versekben, hogy a beszélő – a költő – látszólag nem emberhez beszél, hanem valami máshoz. Például mikor Csokonai *Az este c.* versében a holdvilágot szólítja meg: "Te vagy még egyedül, óh arany holdvilág, / Melyet árendába nem ad még a világ." De ne hagyj magad félrevezetni: ő ugyan a holdvilághoz beszél, de a verset embereknek írja, az olvasónak, neked meg nekem. – Egyébként mindnyájunkkal megeshet, hogy nem emberhez beszélünk. Hanem kedvenc háziállatainkhoz például. Ezzel a gesztussal, a beszéd rendhagyó használatával fejezzük ki, hogy szeretjük, sőt emberszámba vesszük formán őket, de azt egy pillanattal sem reméljük, hogy ők ennek csakugyan hallgatói is lesznek a szó igazi értelmében, azaz pontosan meg is értik, amit mondunk nekik.

A (3), a beszéd tárgya lehet ember is, más is. Hiszen gondold csak el, mi mindenről szokott az ember beszélni! Az egész világról (a szó legtagabb értelmében), annak minden elképzelhető darabjáról és helyzetéről, eseményéről, történéseiről: láthatókról és láthatatlanokról, létezőkről és nem létezőkről.

A nyelvnek tehát, hogy használható is legyen csakugyan, olyannak kell lennie – mindegyiknek, nemcsak a magyarnak –, hogy

(a) az emberek – beszélők- és hallgatókként egyaránt – természetes módon élhessenek vele, vagyis találjon testi és lelki adottságaikkal, alkalmazkodjék ahhoz, hogy az ember éppen olyan, amilyen; és

(b) az egész világról lehessen vele beszélni, minden mondandónkat ki tudjuk vele fejezni, vagyis állománya és szerkezete szerint is illeszthető legyen a világhoz.

Ennek a két feltételnek nem könnyű együttesen eleget tenni. Hiszen hol van az előírva, hogy az emberi pszichikum "működési elveinek" és szerkezetének okvetlenül találnia kellene a világ szerkezetével? Sehol. A nyelvnek azonban mindkettőhöz illeszkednie kell mégis. A nyelv maga egy hallatlanul leleményes kompromisszum eredménye, amellyel át lehet hidalni a kettős közötti strukturális különbségeket. Ha az emberiség csupán egyetlen módját

találta volna meg ennek, már az sem volna kis teljesítmény. De nemcsak egyet talált: mindegyik nyelv egy-egy eredeti megoldása ennek a bonyolult feladatnak.

Miért tagolt beszéd a beszéd?

Maradjunk most egy darabig annál, hogy az embernek az egész világról kell tudnia beszélni a nyelvvel. Csakhogy a világ iszonyúan nagy és bonyolult. Rengeteg elemből áll, és azokkal végtelen sok és végtelenül sokféle esemény történik. Az ember memóriája azonban véges. Hogy lehet ezt a kettőt összehétközíteni?

Lássuk ezt valamivel konkrétabban. Képzeld el, hogy el szeretnéd nekem mondani, mit ettél ma reggelire. Mi sem egyszerűbb. Azt mondd például: *Ma reggel tükörtojást ettem két szelet kenyérral.* De gondold most el, mi lenne, ha nekünk olyan nyelvünk volna, hogy ezt az egészet egyetlen rövid hangeseménnyel kellene kifejezned, például egy olyanal, mint a macskanyávogás. Elnyávoznád szépen magad, és ez a *nyáú* azt jelentené: 'Ma reggel tükörtojást ettem két szelet kenyérral.' De ha nem tükörtojást reggeliztél, hanem rántottát, és ezt akarnád tudtomra adni, akkor már csaholnod kellene, ha pedig rántott sajtot, akkor meg cincognod, ahogy az egér szokott. Ha nem két szelet kenyérral etted volna, hanem hárommal, azt megint másképpen csicseregned el.

Első látásra még tetszhet is neked ez a dolog. Hiszen amiről éppen beszélni akarsz, az egyetlen esemény. Magyarul ezt az egyetlen egységes eseményt úgy tudod elmondani, hogy – a toldalékokat és az összetett szó elő- és utótagját is külön számítva – egy helyett tíznél is több nyelvi elemet használsz fel, ennyiből szerkeszted meg a közleményt. Ez ugyebár nagy pazarlás: nemcsak hogy jóval több idődbe telik a kimondása, mint egy nyávogásé, hanem ráadásul még arra is gondot kell fordítanod, hogy megfelelőképpen szerkeszd meg. Mennyivel takarékosabb és praktikusabb volna ilyenkor csak nyávognod vagy vakkantanod egyet! Egy ilyen nyelvnek nem volna nyelvtana, tehát még a felvételi is egyszerűbbé válna.

Van benne valami. De vajon lehetne ezzel a nyelvvel az egész világról beszélni? Hiszen ha csak arra gondolsz, mi mindent szoktál te reggelizni és hányféle kombinációban, már az is egy jókora szám lesz. Mindegyik lehetőség kifejezésére egy-egy olyan hangeseményre volna szükséged, amelyeknek semmi közük egymáshoz. Azt neked mind külön-külön kellene megtanulnod. És még csak a reggelidnél tartunk, pedig ebédelni és vacsorázni is szoktál, és ezek együttvéve is csak egy elenyésző töredékét teszik ki annak, amit amúgy, az étkezésen kívül csinálni szoktál még!

S ha továbbgondoltad a problémát, biztosan rájöttél közben magad is, hogy egy ilyen nyelvvel képtelenség volna elboldogulni. Nézzük csak meg újra ezt a mondatot: *Ma reggel tükörtojást ettem két szelet kenyérral.* Hányszor mondhattad te ezt életedben pontosan így? Egyszer vagy kétszer legfeljebb, de lehet, hogy sosem volt még rá szükséged. Ettől ugyan már tükörtojást két szelet kenyérral reggelire, de nem kellett róla beszélned senkinek. Más is így van ezzel, nemcsak te. Ezért van, hogy ez a mondat, pontosan ebben a formában rendkívül ritkán hangzik el. Ha mégis tudnád valahonnan, hogy azon a képtelen nyelven nyávognod kell, ha ezt akarnád mondani, akkor sem érnél vele sokat, hiszen azt úgysem értené meg senki. Mert nem hallhatta annyiszor, hogy meg tudhatta volna jegyezni.

Most már biztosan érted, hogy ami fentebb

pazarlásnak látszott első ránézésre, az egyáltalán nem az, hanem épp fordítva: egy zseniálisan gazdaságos megoldása a problémának. A nyelv úgy van kitalálva, hogy az ilyen egyedi eseményeket részre bontjuk, kis darabjaira tagoljuk, és nem az egész eseménynek adunk egy külön nevet, hanem a darabjainak. Így aztán ezeket a darabokat, esemény-összetevőket mindig a mondandónknak megfelelően tudjuk kombinálni, és nevüket számtalan mondatban tudjuk felhasználni. A fentiben például elég a *ma* szót *tegnap*-ra cserélnem, és mindjárt más mondok vele, másrészt viszont mindegyik szót rengeteg más mondat megszerkesztéséhez is felhasználhatom.

Ezért mondjuk azt, hogy az emberi beszéd tagolt, más szóval: artikulált. (Ez a latin *articulus* szóból származik, amely azt jelenti: 'ízület, ujjperc' – vö. még lat. *articulatio* 'ízekre szedve, ízenként, darabról darabra'.) Mert a világról nem egy-egészében, hanem ízeire szedve, részre bontva beszélünk vele. Ennek pedig az a nagy előnye, hogy véges számú szó felhasználásával nagyságrendekkel nagyobb (gyakorlatilag végtelen) számú mondatot tudunk alkotni, olyanokat is, amilyeneket addig soha senki nem mondott még, és a hallgató is meg tudja őket érteni, még ha addig sohasem hallotta is őket pontosan így elhangzani. (Például az itt olvasott mondatokkal most találkozol életedben először, és mégis megérted, mit akarok velük mondani.) Így aztán a véges memóriájú ember az egész végtelen világról beszélni tud.

Ez azonban csak az egyik fele a dolognak. Képzeld most el egy olyan (tagolt) beszédet, amelyben nem egy egész eseménynek, hanem csak a 'ma' jelentésnek felel meg a nyávogás (de nem úgy, ahogyan mi leírjuk, *nyá-u-ként*, hanem szigorúan úgy, ahogy a macskától hallani), a 'reggel'-nek a csaholás, a 'tojás'-nak a cincogás stb. Vajon ezzel a nyelvvel tudnánk-e beszélni az egész világról?

Azt hiszem, akkor érted meg legkönnyebben, mi is itt a gond, ha kezdedbe veszel egy közepes nagyságú szótárat, és megnézed, hány címszó van benne. Lesz vagy 30–40000 bizonyos. Ennyiféleképpen kellene tudnunk nyávogni, vakogni, mekegni, cincogni, recsegni-ropogni, csengeni-bongani, bugyborékolni, ha szót akarnánk érteni egymással.

Csakhogy az ilyen hangjelenségeket nemcsak észben tartani volna nehéz, hanem kimondani is: az embernek nemcsak a memóriakapacitása korlátozott, hanem a hangképzési lehetőségei is. Ennek a problémának is ugyanaz a megoldása, mint az előzőnek: sokkal gazdaságosabb és praktikusabb, ha a jelentést hordozó nyelvi egységeket (az előbbi tagolás eredményeit), ezek hangalakját kisebb (jelentés nélküli) elemek, beszédhangok kombinációjából rakjuk össze. Ezt pedig úgy hívjuk, hogy a beszéd második artikulációja (az első nyilván az, amelyről fentebb volt szó). Ez teszi nekünk lehetővé, hogy nagyon kevés hang felhasználásával minden mondanivalónkat el tudjuk mondani. Hogy hánnyal, azt nyelve válogatja. (De még a hangokban leggazdagabb nyelvekben sem haladja meg a számuk a 75-öt.) Mi magyarok 39 beszédhangból kombináljuk ki minden közleményünket. Ez már akkora változatosságot tesz lehetővé, hogy memória- és hangképzéssel korlátaink ellenére az egész végtelen világról beszélni tudunk vele.

Tehát minden emberi nyelv kettős tagoltságú. Az első tagolással a világot szedjük darabjaira, a másodikkal meg ezek nyelvi jelölőjét. Érted már, miért van szükségünk a nyelvtanra is: hiszen ez meg azokat a szabályokat tartalmazza, amelyeknek alkalmazásával a világot úgy tudjuk megint összerakni darabjaiból, hogy a hallgató azt meg is értse.

SZILÁGYI N. SÁNDOR

CSEKE PÉTER

„Népünknek elitté kell válnia”

Előjáróban hadd villantsak föl három idézetet. Az első László Dezsőtől, a másodikat Venczel Józseftől, a harmadikat a száz esztendővel ezelőtt született Márton Árontól. Ha a sort kiegészítjük az ugyancsak apostoli lendületű Balázs Ferencsel, illetve az élete jó részét hasonlóképpen a kisebbségi ifjúságnevelésnek szentelő Jancsó Bélával, máris nyilvánvalóvá tettem, hogy kinek a munkásságára gondoltam, amikor előadásom tárgyát megjelöltem.

„Míg a többségi magyar egyházak megengedhetik maguknak azt a luxust — fejtette ki *A kisebbségi élet ajándékai* című nevezetes tanulmányában László Dezső —, hogy Isten még nagyobb dicsőségére egymással felekezeti harcokat vezessenek le, addig a kisebbségi egyházak, ha nem is találták meg minden téren a szerves együttműködés útját, legalább kölcsönösen megtartják a békeesség kötelező parancsait.”¹

„Külső hatalommal rendelkező nép bűnei ellenére is sokáig fenntarthatja magát a hatalom eszközeivel, de ha egy külső hatalomtól megfosztott népközösség bensejében rágnak az erkölcsstelség, a felelőtlenség, az önzés, az egymás elleni rágalmasz és egymás iránti meg nem értés, a munkakerülés, az irigység, a hiúság, a kicsapongás fergei — figyelmeztet a keresztény erkölcsön alapuló lelki megújodás módozatait kereső Venczel József — az a nép feltétlenül elpusztul.”²

„Volt talán egy pillanat 1919 és 1920 táján — vonta meg a mérleget másfél évtizedes kisebbségi tapasztalat alapján Márton Áron —, amikor az egység lelki előfeltétele nem hiányzott. De az első egymásratalálás futó pillanata után nyomban előkunkorodtak az egyéni törekvések, a csoportok érdekei, a régi ellentétek, és a magyarság különböző rétegei olyan érdekközösség nélkül éltek egymás mellett, vagy egymás ellen, mintha nem történt volna az égvilágán semmi.”³

Ezek a felismerések riasztották munkára Jancsó Bélát és László Dezsőt, Márton Áront és Venczel Józsefet egyaránt.

Nem eredménytelenül.

A kisebbségi léthelyzet átfogó nevelési rendszerét ismerhetjük meg munkásságuk nyomán.

Az első világháborút követő években szükségszerűen felérté-

kelődik az erdélyi magyar egyházak szerepe. „Erdélyi magyar feladatot — állapítja meg axiomatikus érvénnyel a történész Bíró Sándor — az egyházak nélkül megoldani nem lehet.”⁴ Ez érthető is, hiszen az új helyzetben egyedül az egyházak rendelkeznek élő, működőképes közösségi szervezetekkel. Nagy hagyományú és átfogó iskolahálózatokkal nemkülönb. Amelyeknek az értékét akkor becsülhetjük fel igazán, ha tudjuk: a Romániába szakadt magyar nemzetrész vezetőinek már 1919 tavaszától szembe kellett nézniük az állami iskolapolitika — anyanyelvsvasztó és nemzeti tudatszűkítő — agressziójával. Szerencsére történelmi éleslátással megállt, a kisebbségi helyzetben az oktató-nevelő munka prioritását felismerő férfiak álltak akkor az

resti kormányzat betiltotta. Azzal a szigorú meghagyással, hogy a pedagógus-nevelést az egyházak bízzák az államra, s foglalkozzanak csak lelkészképzéssel. Bár kezdetben a felekezeti elemi iskolák felállítása sikerrel járt — a reformátusok például a meglévő 322 elemi iskola mellett további 319-et indítottak be —, a nagyszebeni Kormányzó Tanács felosztatása után (1920) a bukaresti kormányzatok mindent elkövettek a felekezeti oktatás visszaszorítása, illetve az állami iskolák térnyerése érdekében.⁶

Az oktatási feltételek biztosításáért folytatott állandó és mind nagyobb erőfeszítésekkel járó küzdelem így aztán jó ideig háttérbe szorította annak a kérdésnek a feltevését: milyen szellemenben is nevel az erdélyi magyar iskola? Alkalmas-e arra, hogy a felnövekvő nemzedéket a kisebbségi életforma követelményeire felkészítse? Érthető módon azok fogalmazták meg a legélesebben ezeket a kérdéseket, akik maguk is már az új helyzetben eszmélkedtek, és pályájuk kezdetén szembesültek a kisebbségi léthelyzet kihívásaival.

Nem véletlen, hogy tapasztalataik birtokában az egyéniség-fejlesztést, a keresztény erkölcsön alapuló jellemformálást, a kisebbségi versenyhelyzetben nélkülözhetetlen kezdeményező-készség kialakítását, az értékörzés és értékteremtés szükségességének a tudatosítását tartják valamennyien szem előtt kisebbségpedagógiai elveik megfogalmazásakor. Hiszen a kisebbségi helyzet nem feltétlenül a legértékesebb emberi tulajdonságot növeszti nagygyá. Márton Áron például, aki többször is beszélt az első világháborút követő „lelki elvadulásról”, úgy érzékeli, hogy a szűnni nem akaró szűk esztendő, a megaláztatások, a csalódások és a megcsalások embertelen gyötrelmei elsorvasztják a lelket is. És a lelki sorvadást követi aztán a kisebbségi társadalom széthullása, egyedeinek lemorzsolódása. A tapasztalat ugyanis azt bizonyítja, hogy akik végleg leszakadtak a nemzetrész törzséről, azok lélekben már jóval korábban eltávolodtak

attól.⁸ Ezekből a felismerésekből kiindulva Márton Áron az erdélyi magyarság belső, lelki megújulását sürgeti, és ennek egyetlen lehetséges eszközét a keresztény világnézeti nevelés hatékonyságának a növelésében, elmélyítésében látja.⁹

Ezek után korántsem meglepő, hogy az *Erdélyi Fiatalok* hasábjain Bíró Sándor 1937-ben egyenesen így fogalmaz: „magyar kisebbségi életünk ezernyi baja és nyomorúsága” azzal függ össze, hogy nem működött már kezdetűl egy módszeresen kidolgozott, egységes nevelési koncepció, amely — mind a tömeg-, mind az értelmiségnevelésben, a szellemi elitképzésben — számol a kisebbségi léthelyzettel. Ennek következtében a középiskola — amelyre az egyéniségek kialakításának és erkölcsi jellemm való formálásának gondja hárul — valósággal kiölte vagy visszafejlesztette a kisebbségi helyzetben nélkülözhetetlen magatartásformákat, ahelyett, hogy nagygyá növesztette volna a meglévő adottságokat.¹⁰ Márton Áron már 1933-ban, amikor a gyergyószentmiklósi katolikus nagygyűlésen a „kiszélesített iskola” programját meghirdette, ugyancsak a jellemnevelés kérdését állította előtérbe.¹¹ A György Lajossal (1933-ban) beindított *Erdélyi Iskola* hasábjain megjelenő írásában olyan pedagógiai eszmény mellett tesz hitet, amely az ismeretközlést alárendeli a „tökéletesebb ember formálásának”.¹² Nyomatékosan hangsúlyozta: a bajokat nemcsak a külső körülményekben kell keresni, hanem magában a körülmények hatalmának kitett emberben is.¹³ Épp azért tartotta fontosnak egy olyan nevelési rendszer kiépítését, amely az ember minden értékes adottságának a harmonikus kifejlesztésére törekszik, hogy a kisebbségi sors hordozója „ne legyen a történelek akaratnélküli labdája, ne a körülmények alakítsák, hanem ő alakítsa az életét”. A létükben erősen fenyegetett közösségeknek olyan iskolákra van ugyanis szükségük, amelyek az egymást követő nemzedékeknek megadják azt a tájékozódást, és lelkükből előhívják azokat az erőket, amelyek „egy nép életének és értékeinek nemcsak a megmentésére, hanem a továbbfejlesztésre is képesek”.¹⁴

Ezekben a felismerésekben már benne rejlik a kisebbségi helyzettudat meghaladásának a lehetősége is. A Márton Áron pedagógiai elveit rendszerbe foglaló és azok gyakorlatba ültetéséért alighanem a legtöbbet tevő Venczel József a szellemi elitnevelés, a szakértelmiségi nevelés irányába

Pittner Olivér: Segesvári utca

egyházak élén — gondoljunk csak Majláth Gusztáv Károly római katolikus, Nagy Károly református és Ferencz József unitárius püspökre —, akik a közös ügy érdekében gyönyörű példáját mutatták fel a felekezeti közötti összefogásnak. A kolozsvári magyar egyetem kényszerű átadása után nyilvánvalóvá vált: önálló egyetem nélkül belátható időn belül elorvad az erdélyi magyar kultúra hitet és öntudatot tápláló ereje. A három püspök előbb a felekezeti erőfeszítések összehangolásának intézményesítésére gondolt, és 1920 nyarán létrehozta a magyar egyházak felekezeti közötti központi tanácsát, majd azzal bízta meg a testületet, hogy az — a felekezeti iskolahálózatok megőrzése és bővítése mellett — lásson hozzá sürgősen a felekezeti tanárképzés megszervezéséhez.⁵

Még ugyanazon év őszén be is indult — mintegy háromszáz hallgatóval — a Magyar Tanárképző Intézet Kolozsavárt, ám a második tanévet sem érte meg: nacionalista nyomásra a buka-

fejleszti tovább ezeket a nézete-
ket. Korántsem öncélúan. Egész
népünk erkölcsi magatartása,
műveltsége, gazdasági jóléte —
fogalmazta meg 1936-ban —
közvetlenül a kisebbségi értelmi-
ség erkölcsi magatartásától, mű-
veltségétől, gazdasági szaktu-
dásától függ. Márpedig — állítja
fel a máig időszerű követel-
ményt — "népünknek magának
is elitté kell válnia: választottá és
küldetésessé..."¹⁵

A kisebbségpedagógiai célki-
tűzések megfogalmazóira mesz-
szemenősen illenek azok a
kiemelkedő jellemvonások, ame-
lyeknek a kialakítását idősze-
rűnek látták. Egyikükből sem
hiányzott a keresztény erkölcsi
alapon álló jellemzősége, az
elvi tisztánlátás és az állandó tá-
jékozottság igénye, a kezdemé-
nyezőkézség bátorsága, az
értéktörzés felelőssége és az ér-
téktérítés képessége — s nem
utolsósorban az aszkézisig menő
munkabírási. Aligha érdektelen
számot vetni azzal: egy "analógia
nélküli korban" — ahogy László
Dezső nevezte az első világhábo-
rút követő kisebbségi helyzetet —
miként alakultak ki a jelzett
domináns vonásokat eredmé-
nyező késztetések?

Nos, az ifjúság önszervező-
dését, tájékozódását elősegítő,
nemzedéki önállóságra és nem-
zeti felelősségre ébresztő diák-
szervezeteknek volt ebben ki-
tűntető szerepük. Ezeknek a sa-
játossága éppen az, hogy a fele-
kezeti keretek között létrejött
ifjúsági egyesületek működését
szervesen kiegészítették a feleke-
zetfeletti összefogás eredménye-
ként kiépülő szellemi műhelyek.
E modell csírája már felismerhe-
tő a Tizenegyek előzményeként
számon tartott nagy múltú refor-
mátus, római katolikus és unitá-
rius kollégiumi önképzőköri
működésében is, de még inkább
a kolozsvári magyar egyetem-
mel Szegedre került Bethlen Gá-
bor Kör kibontakozásában. A
világháború vérzivatarától el-
borzadt, erkölcsi fertőjétől meg-
csömörlött fiatal kolozsvári
tehetségek apáik nemzedékének
élet- és világfelfogásától határo-
zottan elfordultak. Szemléletük-
nek, tapasztalataiknak amúgy
sem vehették volna sok hasznát
az új helyzetben. Ehelyett az eu-
rópai megújulást ígérő friss
szellemi áramlatokra figyeltek —
és a szűkebb pátria megőrzésre
és továbbfejlesztésre méltó érte-
keire. Egymás felekezeti nem
kérdézték — emlékezik vissza
indulásukra Jancsó Béla —, "fele-
kezeti összetartást akartak kiépí-
teni",¹⁶ Sikertelen kolozsvári
egyetemi próbálkozása után —
nem tudott jól románul ahhoz,
hogy az állam nyelvén szerezzen

orvosi szakképesítést — Jancsó
Béla Szegeden lesz orvostanhall-
gató, ahol szervezésében már tu-
datosan felekezeti közti diákser-
vezetté épül ki a tanyakutatást
felvállaló Bethlen Gábor Kör. En-
nek lényege, igazi szerepe az
"összehangolt sokféleség" erő-
koncentrációjában mutatkozott
meg példaadó — modellt terem-
tő — eredményességgel. A közös
cél érdekében munkát vállalók
úgy alkothatnak együtt új minő-
séget — mutatott rá Lengyel
András —, hogy "saját külön ka-
rakterüket, részleges külön-
állásukat megőrizhették, s meg is
őrizték."¹⁷

Jegyzetek

1. László Dezső: *A kisebbségi élet
ajándékai*. In: Új Arcvonal. Tizenki-
lenc fiatal erdélyi író antológiája.
Második kiadás. Cluj-Kolozsvár,
1932. 128-138.

2. Venczel József: *A Vásárhelyi
Találkozó*. Hite, 1937. 3. Újra-
közlve in: V. J.: *Erdélyi föld — erdélyi
társadalom*. Bp., 1988. 52-77.

3. Márton Áron: *Az iskolán kívüli
népnevelés feladatai*. Erdélyi Iskola,
1935. 36. Újra-
közlve in: P. Szőke
János: *Márton Áron*. Szent Márton
Alapítvány, Bp., 1990. 231-239.

4. Bíró Sándor: *A kisebbségi ma-
gyar nevelés problémái*. Erdélyi Fiata-
lok, 1937. III. 3-5.

5. Vö. Benkő Samu: *Az utolsó 70
év erdélyi magyar tudományossága*.
Magyar Tudomány, 1993. 2. 223.

6. Vö. Bíró Sándor: *Kisebbségben
és többségben*. Az Európai Protes-
táns Magyar Szabadegyetem ki-
adása. Bern, 1989. 410-411.; 465.

7. Vö. Márton Áron: *Az eszmény
nyomán*. Erdélyi Iskola, 1935. 36. Új-
ra-
közlve in: Márton Áron. 255-258.

8. I. m.

9. Uő.: *Világnézet és nevelés*. Er-
délyi Iskola, 1933-34. 5-6. Újra-
közlve in: Márton Áron. 231-239.

10. Bíró Sándor: *A kisebbségi ma-
gyar nevelés problémái*. Erdélyi Fiata-
lok, 1937. III. 3-5.

11. Márton Áron: *A kiszélesített
iskola*. Erdélyi Iskola, 1933-1934. 1.

12. Vö. uő.: *A katolikus pedagógia
feladatai*.

13. Uő.: *A hitvallásos iskola fel-
adatai*. Erdélyi Iskola, 1936-37. Újra-
közlve in: Márton Áron. 275-278.

14. Uő.: *Világnézet és nevelés*. I. h.

15. Venczel József: *Kis nép — elit
nép*. Erdélyi tudósító, 1936. nov. Új-
ra-
közlve in: Erdélyi föld — erdélyi
társadalom. 167-171.

16. Jancsó Béla: *A Tizenegyek*. Er-
délyi Helikon, 1934. 3. Újra-
közlve in: J. B.: *Irodalom és közélet*. Buk.,
1973. 302-308.

17. Lengyel András: *A Szegedi
Fiatalok Művészeti Kollégiumának a
tevékenységéről*. Népszabadság,
1986. szept. 20.

Elhangzott Rómában 1996.
szeptember 9-én a IV. Nemzetközi
Hungarológiai Kongresszuson,
amelynek központi témája a ma-
gyar művelődés és a kereszt-
énység összefüggéseinek a
feltárása volt.

SIMONFY JÓZSEF

A megélhetés

legaljáról jöttem

az éjszaka
csupa véletlenségből
a tükörbe néztem
ijesztő látvány volt
ijesztő
minden emberi formám
odalett
bárki nézhetett volna
szörnynek... földönkívülinek
pedig csak a megélhetés
legaljáról jöttem
s kaparásztam
valami ehettől

Az emberek

Az emberek önmagukkal
telten elnyúlnak
mint eső után
a giliszták —
egymás "álma-vágya-gondja"-hoz
semmi közük
elrobognak egymás
mellett mint a vonatok
mindenki külön egyszemélyes
úrhajóban utazik
a másik magát keresi
a bémérhetetlen rideg úrban
ha lenne isten

közbeszólhatna
ha egy ember marad
kikiáltja magát istenné
a költő meglapulva
ül a fa alatt
madarat gyűr agyagból
aztán fölroppenti

Háború után

üldöztek egész nap
és ordítottak utánam
hova tetted a madarakat
hova tetted mintha
valami közöm volna
hova tetted a halakat
hova tetted mintha
valami közöm volna
és a fákat hova tetted
és a virágos rétet
mintha valami közöm volna
— amikor az éjszakát
rámhúzták mint egy zsákot
egészen megkönnyebbültem

Nem nézem meg

nem nézem meg
a halottat
nem akarom látni halva
az emlékezetemben
maradjon meg élve
úgy mint mindig
amikor hazamentem
nem üzenve
de ő megérezte
s alighogy a kapun beléptem
már nyitotta is a konyahajtót
az asztal terítve
szalonna kolbász hagyma
bocsásd meg Anyám
nem nézlek meg halva

Öreg

én még nem nagyon
értem az egészet
még túl fiatal vagyok
figyelek egy nagyon
nagyon öreg
számolja a lehullt faleveleket
mint ujjait a gyermek
aztán elindul fűtyörészve
mint egy tolokocsit
tolja a múltját
maga előtt

A költő

Nem is tudom
mi lenne a költő
igazi dolga
csak ott látom
a mindennapi gondok
között egész nap
térdepelve
mintha gyomlálná
a gázt
a költő nem díszmadár
nem is örömpacsirta
ebben az oxigénhiányban
szenvetőd társadalomban
szédelve veletek együtt
és hányigere van

Negyvennégy

a semmi szült engem
a csönd fölnevelt
a szótlanság tejével
s most ebbe az árhoz
kisemmizett világba
élő szoborként
állok rezzenéstelen
negyvennégy évesen

Macska

ebben a százszázalékos
sötétben
teljesen fekete
macska
iszkol az alagútba
szénnel megrakott
csille farkára kötve
-----
szememben
tűzes karmai

Feleségemhez

a	mint
szerelmemben	egy
kivirul	dallam
az	gyöngy- szemek
egész	ragyunk
teste	ragyogó
mint	éjszaká- inkon
a	nappal- ainkban
dohány- virágok	gyönyörű
este- lente	párhuzamban
a	telnek
csend	éveink
fészkében	

BUSTYA ENDRE

ERDÉLY HÉT KÁLVINISTA KOLLÉGIUMA

8. A Szászvárosi Református Kuun Kollégium

Ki és mikor alapította a szászvárosi "orthodoxa scholá"-t, amelyből az idők folyamán a szászvárosi ev. ref. Kuun Kollégium fejlődött ki — pozitív adatok híján —, biztosan meghatározni nem tudjuk. Annyi bizonyos, hogy ez az iskola a szászvárosi református egyházközség tulajdona volt. Ezt kielégítően bizonyítja az a kétségbevonhatatlan tény, hogy az iskola rektorait és tanítóit a szászvárosi egyházközség kebléi tanácsa választotta, az intézet szellemi és anyagi ügyeit oly bizottság intézte, amelynek elnöke a szászvárosi református első-pap volt, a bizottság többi tagjai pedig a második-pap, a rektor, az egyház "domesticus curator"-a és még a kebléi tanács e célra megválasztott két-három tagja. A papok hosszú időn keresztül nemcsak az iskola vezetésébe voltak bevonva, hanem tényleg tanítottak is.

Arról is vannak adataink, hogy Ramaschi Máté, szászvárosi plébános után, akit 1530 körül Nagyszebenbe hívtak meg első-papnak, a szászvárosi első-papi állást Károli Sebestyén, fehérvári kanonikus foglalta el, aki — Bod Péter tudósítása szerint — törvénytudó doktor, a fehérvári iskolának 1543-ban rektora volt, és mint nagy tekintélyű tudós és buzgó reformátor — felsőbb megbízásból — számos hitvitán döntőbíróként vett részt. Ez a Károli Sebestyén, aki mellett még két áltárus (segédpap) működött — egy magyar és egy szász —, Szászváros polgárainak reformálását teljesen keresztülvitte, és

annyira megszilárdította, hogy oda sem az unitárius vallás, sem később a Báthori Zsibond pártfogolta római katolikus vallás be nem fészkelhette magát.

Azt is tudjuk, hogy 1509-től kezdődőleg Jenőről, Lippáról, Temesvárról és más, törökök feladta helységekből — királyi engedéllyel — sok hajléktalan polgár menekült Szászvárosra és telepedett ott le, aminek következtében a város népessége jelentősen megnövekedett, meghozzá műveltebb városi elemmel, úgyhogy Károli Sebestyén idejében Szászváros már a tekintélyesebb városok sorába emelkedett.

Az is köztudomású, hogy a reformátorok a pápa tekintélyével a Bibliát állították szembe, és mint megingathatatlan szikla-alapra, erre alapították tanaikat. Ennek érdekében, hogy a Biblia ismeretét minél szélesebb alapra helyezték, és hogy minél többen és minél mélyebben hatolhassanak be annak igaz ismeretébe, minden fontosabb helyen, ahol csak a reformáció gyökeret vert, iskolákat alapítottak, és a papok nemcsak az ígét hirdették, hanem az ifjúságot is szorgalmasan oktatták.

Károli Sebestyén nemcsak tudós doktor és buzgó pap, hanem tanár is volt: a fehérvári iskola rektora. Ilyen férfiu az iskola fontosságát félre nem ismerhette, különösen nem egy olyan helységben, mint amilyen korának Szászvárosa volt, ahol a felszaporodott polgárság gyermekei kedvező talajt kínáltak az iskola-

alapításra. Ehhez járult még az a körülmény is, hogy papi teendőinek ellátásában nem állott egyedül, hanem még két segéd-lelkésszel rendelkezett, akik reformatori tevékenységében — a korszellemnek megfelelően — buzgón támogathatták. Bár konkrét adataink erre nézve nincsenek, nyugodtan feltételezhetjük, hogy a szászvárosi iskola — közvetlenül a város reformálását követően, vagy talán még azt megelőzően — már a reformálás folyamán, tehát 1550-1570 között keletkezett. Alapítója viszont nem lehetett más, mint a város reformálásának keresztülvivője, a gyülekezet lelke, maga Károli Sebestyén.

Az újonnan létrejött iskola — a papok vezetése alatt — kezdeti szakaszában csak szerényebb igényű népiskola lehetett, de a város földrajzi fekvése, polgárainak száma és előrehaladottabb műveltsége, valamint az a körülmény, hogy ipara és kereskedelme révén Szászváros a nagy kiterjedésű Hunyad vármegyének úgyszólván központja lett, holott — az akkori adminisztratív beosztás szerint — maga a város közigazgatásilag nem is tartozott a megyéhez, hanem önálló város volt. A szászvárosi iskola úgyszólván kezdettől fogva szélesebb körben keltett érdekeltséget, és jóval fölül emelkedett egy közönséges népiskola színvonalán. Ha ehhez hozzávesszük még az akkori utak állapotát és a közlekedési viszonyokat — Gyulafehérvárt vagy Nagyszebent csak gyalogszerrel vagy lóháton lehetett megközelíteni —, egyetlen város sem volt,

ahol a vagyonosabb szülők tanuló gyermekeiket megnyugvással elhelyezhették volna, az aránylag könnyebben megközelíthető és elérhető Szászváros iskolájának színvonala iránt támasztott igények egyszerűen érthetővé válnak. Természetes volt tehát, hogy az iskola már korán — mikor még a szászvárosi egyházközség tulajdona volt — középiskolai jelleget kezdett öltetni.

Hogy az iskola hol volt elhelyezve, arra nincsenek adataink. Annyi bizonyos, hogy a Ferenc-rendi barátok kolostora a reformáció előtt már megvolt, s amikor a város polgárai a protestáns vallásra tértek át — a templommal együtt —, a klastromot is birtokukba vették. Valószínű tehát, hogy az iskolát egyelőre — míg alkalmasabb helyiséget nem találnak — itt helyezték el. Arról viszont már adatokkal rendelkezünk, hogy később, 1631-1648 között I. Rákóczi György (1593-1648) fejedelem (1630-1648) a templom kerítése mellett az iskola számára telket vásárolt, s arra egy emeletes iskolaházat építtetett, és saját költségén 24 tanuló is taníttatott. Ez az épület — többszöri kitatarozással — 1863-ig fennállott. Ekkor lebontották, és helyébe az 1910-ig használt épület északi szárnyát emelték.

Az iskola szervezete — egészében véve — megegyezett a fehérvári (később nagyenyedi) főiskola alsóbb osztályainak szervezetével: annak kisebb mása (partikulája) volt. Az ifjúságot a rektor-professzor vezetése alatt a "senior" és a "contra scriba" fejelmezte, akik az intézet törvényeiben rögzített esküforma szerint kötelezték magukat, hogy a felsőbbek iránt engedelmesek, az alárendeltek iránt pedig igazságosak lesznek. A tanulók között itt is számos alumnus volt, akik cipót — sőt szombatonként még bort is — kaptak.

A szászvárosi református iskola belső szervezete szakasztott mása volt annak a szervezetnek, amelyet az 1848 előtti időkben az enyedi és a többi erdélyi református iskolánál láthattunk. Ezt bizonyítja az az ősi *Anyakönyv* is, amelybe 1669-től kezdődőleg a rektorok és az alattuk beiratkozott tógatus deákok jegyezték be nevüket.

A szászvárosi iskolában tanított tantárgyak a következők voltak: a legalsóbb osztályban, az "alphabetaria classis"-ban kezdték az olvasást és az írást. A következő osztályokban kezdődött és a továbbiakban folytatódott a latin nyelv rendszeres tanítása, amelyet a latin társalgás által is támogatni igyekeztek. A latin mellett

A kollégium 1863-ban emelt, majd 1881-82-ben kibővített épülete 1895-ben

FRANÇOIS MAURIAC

A színház misztériuma

— A színház misztériuma felkavaróan hat rám. Azok a lények, akiket képzeletem szült, meglevenednek, férfi és női külsőt öltenek; a színészek csak néhány órára lépnek ki szerepükből, ahogy más rendeltetésű lakostályt szokás otthagyni.

Amikor az előadásnak vége, eredeti alakjukban mutatkoznak, bár nem válnak azonnal hétköznapi lényekké. Csodálkozással tapasztaltam mindezt, különösen színésznők esetében: a színpadról kijövet, mihelyt levetik szerepüket, nem nyerik vissza azonnal eredeti énüket. Meghatározhatatlan időre arcuk a személytelenség, a megfosztottság kifejeztelenségét ölti magára. Úgy tűnhet, a lélek készségesen fogadja a képzeletjátéka s a köznapni énné való visszaváltozás közé ékelődött üres időt, mert a még könnytől ázott szemek különös csillogást nyernek, s a fenségesség szinte ijesztő látványát a fiatal női arc bájos vonásai semlegesítik.

Ez a csoda fedi fel a halottak immár földöntúli szépségének a titkát. Pascal maszkja nem azért csodáltnivaló, mert Pascal halott vonásait rejti, hanem mert olyan arcot láttat, amelynek földi maradványain mostmár akadálytalanul felismerhetjük a Teremtőjéhez szállt lélek nyomait.

Egy bűnös szenvedélyű személy halotti maszkja is fenségessé látványt nyújthat.

Ami az élők vonásait gazdagítja, ami egyéni jellegét őrzi minden arcnak, az sohasem a lélek testetlen mása, vagy pontosabban nem csak a lélek rezdüléseinek egyszerű másolata: az a hiúságok, szenvedélyek, sóvárgások, a ravaszság bűnös készítetéseknek lesbenálló hada; a nőknél pedig, még a legerkölcsösebbeknél is a tetszeni vágyás, a hódítani akarás már-már mániákus kényszere. Az a színész, aki szerepének szentelte minden idejét, bár vége a próbának, előadásnak, egy darabig még önfeledt, miután szerepe már továtűnt, hogy az örökkévalóság vegye át helyét lelkében. Lényének örökéletű része néhány percig még él a

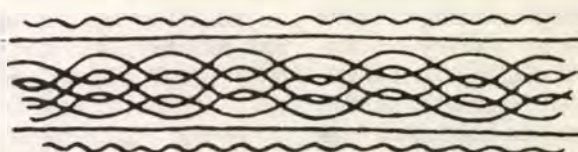
helyzet adta lehetőséggel, kitölti a tünékeny formát, amit a hétköznapi szegényes gondolai nem rántottak még vissza a kijózanodásba.

Idegen tőlem az a gondolat, mely szerint egy kitalált történet szolgálataért a színésznek meg kell szabadulnia személyiségétől, meg kell válnia lelki készítetéseitől; találó hasonlat kívánczik tollamra, bár valószínűleg megütöztetést vált ki mindannyiunkból: a misztikusok erőfeszítésére gondolok, miközben kiüresedett lényükkel Istent magukba fogadnák, hogy eltelhessenek Általa. Van a színész munkájában valami ismeretlen, félelmetes jelenség: talán éppen a jelzett út célirányossága, ami valójában csak játék, lehet bármily ragyogó is, s a lelki tényezők eme játékba való bekapcsolása, amely lényük titkaival teljesedik be — s mindezt olyan súlyos komolysággal élék meg, aminőt csak testi fáradságuk, boldog elenyedésük igazolhat, egészen egyedülálló jelenségről van szó: olyankor érezzük, hogy közel hajoltak a földhöz, a gyökerekhez; úgy lebegnek ilyenkor, mint akik csak félig adták vissza lelküket a valós világnak. Talán csak azok látják igazából őket, akik behunyják szemüket valamely sötét páholy mélyén, mintha csak önmaguk részeként, de kívülről figyelnék amazokat, mert a színészek lelkének megnevezhetetlen másik fele még a próbák előtt útvesztő bizonytalanságban tévelyeg. Ők bármely halandónál erősebben érzik szükségét a hús-vér alak mögül feltűnő élet érintésének, ahogy Anteus is megérintette a földet, miután elbánt ellenségével. Nagyszerű, de veszélyes mesterség, az ember néha úgy érzi, elveszett, majd ismét önmagára lel általa... A két lelkiállapot között egyesek talán nem is tudatosan másvalaki életét élék. Kétségtelen, a színpadi szerzők utasítására megtett alkotói út néha nevetnivaló — sokan tudják ezt —, és gyakorta vezet annak a félelmetes küszöbnek a közelébe, amelyet a szenteken kívül más senki sem lépett át.

Francois Mauriac 1885-ben született francia író. A színházban *Asmodée* című darabjával debütált, amelyben Fernand Ledoux Blaise Couture szerepében nyújtott alakításáért megérdemelt sikert aratott. Majd *Akik nem tudnak szeretni* s más drámái (*Le Passage du Malin*, *Le Feu sur la Terre*) megalapozták drámaírói hírnevét. A színház titokzatos világa úgy mutatkozott meg előtte, hogy közben sok dolog jelentését nem sikerült megfejtenie.

Decemberi évfordulók

- 1 — 130 éve született Victor Margueritte francia író
- 2 — 110 éve született Jaroslav Durych cseh író
- 3 — 125 éve született Candido Guerreiro portugál költő
- 4 — 100 éve született Nyikolaj Szemjonovics Tyihonov orosz író
- 5 — 75 éve született Eeva-Liisa Manner finn író
- 175 éve halt meg Carlo Porta olasz költő
- 6 — 175 éve született Manuel Fernández y Gonzáles spanyol író
- 80 éve született Kole Jakova albán író
- 7 — 100 éve született Jü Ta-fu kínai író
- 8 — 240 éve született Ányos Pál
- 370 éve halt meg John Davies angol költő
- 370 éve született Krisztina királynő svéd mecénás
- 120 éve született Hortensia Papadat-Bengescu román író
- 9 — 360 éve halt meg Fabian Birkowski lengyel szónok
- 125 éve született Fran Glovekar szlovén író
- 10 — 30 éve halt meg Ion Chinezú román irodalomtörténész
- 380 éve halt meg Diego do Couto portugál író
- 175 éve született Nyikolaj Alekszejevics Nyekraszov orosz költő
- 60 éve halt meg Luigi Pirandello olasz drámaíró
- 11 — 80 éve született Gellért Sándor
- 120 éve született Harsányi Kálmán
- 240 éve született Anton Linhart szlovén író
- 140 éve született Georgij Valentyinovics Plehanov orosz filozófus
- 12 — 175 éve született Gustave Flaubert francia író
- 70 éve halt meg Jean Richepin francia költő
- 13 — 600 éve született Arlotto Mainardi olasz író
- 175 éve született Herman Fredrik Ewald dán író
- 125 éve született Frabciszek Pik lengyel költő
- 14 — 50 éve halt meg Ioan Al. Bratescu-Voinesti román író
- 15 — 75 éve született Nicolae Barbu román kritikus
- 160 éve született Edmond Picard belga író
- 16 — 125 éve halt meg Willibald Alexis német író
- 75 éve született Aczél Tamás amerikai magyar költő
- 80 éve született Ivan Pejsev bolgár költő
- 17 — 90 éve született Acsády Ignác magyar történész
- 18 — 20 éve halt meg Bartalis János
- 25 éve halt meg Alekszandr Trifonovics Tvardovszkij orosz költő
- 975 éve született Vang An-sik kínai költő
- 90 éve született Zek Zoltán
- 19 — 80 éve született Wolfgang Hildesheimer német író
- 960 éve született Szu Tung-po kínai költő
- 20 — 30 éve halt meg Mihail Sorbul román drámaíró
- 21 — 200 éve született Tomasz Zan lengyel költő
- 22 — 75 éve született Dékány Kálmán író
- 40 éve halt meg Nicolae Labis román költő
- 60 éve halt meg Nyikolaj Alekszejevics Osztrovszkij orosz író
- 23 — 30 éve halt meg Heimito von Doderer osztrák író
- 100 éve született Giuseppe Tomasi di Lampedusa olasz író
- 130 éve született Tömörkény István
- 440 éve halt meg Nicholas Udall angol drámaíró
- 24 — 660 éve halt meg Cino da Pistoia olasz költő
- 25 — 690 éve halt meg Jacopone da Todi olasz költő
- 220 éve született Sidney Mirgan ír író
- 26 — 280 éve született Thomas Gray angol költő
- 225 éve halt meg Claude-Adrein Helvétius francia filozófus
- 27 — 100 éve született Louis Bromfield amerikai író
- 100 éve született Carl Zuckmayer német író
- 28 — 290 éve halt meg Pierre Bayle francia filozófus
- 350 éve halt meg François Maynard francia költő
- 29 — 130 éve született Kovács Dezső romániai magyar író
- 70 éve halt meg Rainer Maria Rilke osztrák költő
- 30 — 100 éve született Erdélyi József költő
- 200 éve született Wesselényi Miklós
- 31 — 75 éve halt meg Kiss József költő
- 60 éve halt meg Miguel de Unamuno spanyol író

KÓDEX —

Rózsás János levele (részlet)

Tisztelt Miniszter Úr!

Milyen keveset tud a mai magyar társadalom arról a nemzedékről, mely életének színevirágában örökre eltűnt, jeltelen sírokban porlad az örök fagy birodalmában. Nem tud arról a veszteségről, amely a magyar nemzet népeit érte, amikor a legalkotóképesebb korosztályt, a fiatalságot tizedelték meg azért, hogy a nemzet gerincét megtörjék, és az országot háborítatlanul kiszolgáltatassák a bolsevista hatalom érdekeinek, a népgazdaság értékeivel együtt.

Egy percig, egy gondolatnyira sem kétségbevonta azokat a borzalmakat és embertelenséget, amiket a zsidókkal szemben az 1944. március 19-i német megszállás után elkövettek, nagyon fáj az, hogy az egyéb magyar állampolgárok 1944-es és az ezt követő években elszenvedett sorsa senkit nem indít arra, hogy legalább néha el ne hangozzék a holocaust szó mellett az a fogalom, mely vált elnevezés, hogy: GULAG.

A második világháború befejezése után 650 ezer magyar hadifoglyot tartottak vissza a Szovjetunióban, Sztálin és Rákosi között megkötött egyezség alapján, jóvátételi kényszermunkára. 120 ezer, zömmel német nevű fiatal férfit és nőt hurcoltak el "malenkij robot"-ra Donbass szénbányáiba. Közel 100 ezer magyar állampolgárt ítéltek fasisztaként ártatlanul, koncepciók perek során szovjet katonai törvényszékek halálra, vagy 10-25 évi szibériai kényszermunkára. A 870 ezer rabszolga közül 360 ezer sohasem tért haza, kínhalált szenvedett az embertelen bánásmód következtében.

Az igaz, hogy az előrenyomuló vörös gőzhenger fokozatosan kiszorította hazánkból a német megszállókat, akik szintén nem kevés gyötrelmet okoztak a két pogány közé került népünknek. De az egyik megszállót egy még kegyetlenebb követte, mely fosztogatott, rabolt, gyilkolt, nőket becstelenített meg, és egyik vonatszerelvény a másik után indult el kelet felé a leendő rabszolgákkal.

Ha belegondolunk, az orosz, a szovjet népeknek sincs igazán mit ünnepelniük. Sztálin a német orvítamás után, 1941. július 3-án nagy rádióbeszédet mondott. A HAZA védelmére szólította fel az orosz népet (ezt a szót 1917 után akkor hallhatta először a birodalom népe) a honvédő háborúra, és a szinte könnyek között elmondott, rimánkodó beszédében "nővéreimnek, fivéreimnek" nevezte az oroszokat. És mi lett a "győztes honvédő háború" után? A fegyvertelenül német fogságba esett, és 1945-ben a keserves német koncentrációs lágerből hazatérő volt katonák százezreit ítelték el egyből hazaárulók gyanánt 10-25 évi kényszermunkára. És amelyik frontot járt katoná dicsérni merészelt az általa nyugaton látott életformát, azt szovjetellenes agitációért azonnal közénk zárták. Nem oszlatták fel a kolhozokat, nem volt semmilyen reform vagy könnyítés, és aki ezt szóba merészelt hozni, köztünk találta magát. 1947 júniusa után megszigorították az állampolgári fegyelmet, és derűre-borúra osztogatták a 25 éveket. És a kolhozból való "lopást" is drákói módon büntették. Egy fej káposztáért 6-8 évet lehetett kapni, egy zsák krumpli megért akár 25 évi szibériai rabságot is. És így tovább... Hát akkor mit ünnepel most majd, ötven év múltán a hatalmas romokban heverő birodalom nyomorúságában tengődő népe?...

Rózsás János volt z/k SCS 43-as GULAG-rab

INDEX —

PARAMUZIKOLÓGIA 27.

Időkényszer!

A minap ismét Mendelssohnt hallgattam. Szeretem ezt a különös északi romantikát. Visz magával a zene, csodás tájakat járok be vele, szép, tiszta emberi érzések, érzelmek, gondolatok sugároznak belőle. És mindenekelőtt könnyedség. Ez mindig lenyűgöz. Különös ember ez a Mendelssohn. Bach, Schubert és kortársai felkarolása, önzetlen szolgálata is messze kiemelte korából. Rajongás árad zenéjéből, gesztusából, amellyel az akkor száz éve elfeledett Máté-passiót életre kelti. Élete több mint százguldóan gyors repülés, már szinte versenyfutás az élettel. Miért ez a sietség? Érti, hogy a belső biológiai óráján gyorsabban telnek a percek, órák, mint a körülötte lévő embereké? Valahogyan sejtí, hogy csak 38 évet fog élni? Pedig mindene megvolt és megvan. Fényűző anyagi élethátér, amiben csak egészséges kellene hogy legyen, teljesen kiegyensúlyozott szervi, biológiai életfolyamatokkal. Lelki gondok nem gyötörhetik, mert honnan, miért törnének fel lelkéből, idegrendszeréből ilyen gyötrelmek? Zenéje nem is árulkodik ilyenekről. Az a halk szomorúság, amely átlengi minden művét, természetéből fakad, hajlam kérdése. Egy ilyen ragyogó, áldásos tehetségnek miért kell oly korán távoznia az életből? Miért kell Mozartnak 35 évesen, vagy például Bizet-nek 37 évesen távoznia az élők sorából?

Miért kell a robusztus egészségű Csajkovszkijnak 53 évesen meghalnia — a legújabb muzikológiai kutatások szerint öngyilkosnak lennie élete és alkotó tevékenysége virágjában?

A miértek sorát hosszasan folytathatnánk és gondolhatnánk a sokat idézett bartóki kijelentésre is: "... azt sajnálom, hogy tele bő-

röndel kell távoznom".

Vajon mikor kell abbahagyni az alkotást? Ki mondja ki a MEG-ÁLLJT? Furcsa kérdések?

Egyszerűen gondolkodva, ilyesmi eszünkbe sem jutna. Ahah! mondja ki a döntő szót. Vagy! Például a "meghívott halál", hogy Adyra hagyatkozzunk. Apropos: ADY. Ő is hivatkozott tréfás-komolyan arra, hogy túlélte a lírai költőnek kiszabott életkort. Van-e ilyen kiszabott életkor?! Elképzelhető a 92 éves Petőfi öregkori lírája? A 86 éves Mozart 600-ik szimfóniája? — Amilyen tempóban Mozart komponált, ez a szimfónia-szám nem is tűnik lehetetlennek.

Ha volna IDŐKÉNYSZER, rettenetesen furcsa, kaotikus lenne minden körülöttünk és BEN-NÜNK.

Mindnyájunkban ketyeg egy biológiai óra. Siettethetjük a percek múlását, "elfelejthetjük beállítani" a pontos időjelzésre, és így önmagunkat is megtéveszthetjük. De mindez csak nekünk tűnik így. A bennünk ketyegő óra kérlelhetsen pontossággal rója a maga másodperceit. És még azt is biztonsággal tudomásunkra hozza, hogy mikor fog megállni, vagyis hány éves korunkban jár le biológiai létünk 24 órája. Mozart esetében ez a 24 óra 35 évre osztandó el, tehát egy esztendő negyvenegy percrek felel meg. Az öt éves kora körül komponálni kezdő Mozart a biológiai óráján úgy hajnali három óra előtt kezd el a munkát és éjfélig szakadatlanul folytatja. Van zeneszerző, aki jóval "korosabban" kezd neki komponálni, mert érzi, tudja, hogy van ideje; tempósan, meggondoltan munkálkodik, még talán szünetet is tart, mint például Verdi a biológiai órájának délutánján úgy határoz, hogy abbahagyja az alkotó munkát, mint ahogyan azt Rossini tette. Van, aki a biológiai órájának (— mindig 24 órát jár! —) kora reggelén alkot és még valamikor délelőtt abbahagyja a művek létrehozását, mint ahogyan az Rimbaud-ra jellemző. Túl egyszerűsítő volna úgy képzelni, hogy a művész (a zseni) a rendelkezésére álló egy-egy 24 biológiai órájából 24-et alkot is. Ez lehetetlen! Nincs rá szellemi, fizikai energiája. Van, aki biológiai órájának estéjére elfárad és biológiailag *túléli!* szellemi vagy művészi órájának lejárata. De erről majd a következőkben lesz szó.

TERÉNYI EDE

GANÉSA MANTRA

ॐ गणेशाय नमः
कथं नमः कथं नमः
उमा नमः शक्ति नमः
नमो भगवते वासुदेवाय

HOL-

Megjelent a *Látó* 10. száma, amelyben verset olvashatunk Jakabffy Tamástól, Dobozsi Esztertől, Serényi Sprenger Ferencről, Demény Pétertől, Lázár René Sándortól. Prózaírást közöl Lászlóffy Aladár, Panek Zoltán, Gulyás Miklós, Gergely Edit, Ferenczi Tibor és Györffy Kálmán. Az *Irodalom és iskolában* Magda van der Ende írása Árva Bethlen Katáról. A *Kis lírai antológiában* Bogdán László előszavazza T. S. Eliot néhány versét. A *Szemlében* Mikola Péter Lászlóffy Aladár *A jerikói trombitás*, László Noémi pedig Kelemen Hunor *Ménusz-évek* című könyvét recenzálja. A számban Székely Géza grafikái.

A *Korunk* októberi számának főlapterében Páskándi Géza, Vásárhelyi Miklós, Méray Tibor, Lászlóffy Aladár, András Sándor, Dávid Gyula, Páll Lajos, Balázs Imre, Adrian Pop, Tardos Tibor, Nagy Gáspár, Major-Zala Lajos, Fekete Sándor, Pomogáts Béla és László Noémi írásai. Az *utak összefutnak* főcímet alatt Kántor Lajos, Cseke Péter, Horváth Andor, Kovács Kiss Gyöngy, Kelemen Hunor és Selyem Zsuzsa jegyez cikket, tanulmányt. A *Világablakban* Pokol Béla és Pethő László közöl cikket. A *Históriában* Gosztonyi Péter Az ÁVH és a buda-

pesti népfelkelés 1956-ban című tanulmánya. Közelkép: Gál Mária Az erdélyi ötvenhat háttéréről és következményeiről. Téma: Szentmártoni János Gérecz Attila, a költő — 1956 mártírja. Talló: Kántor Erzsébet 1956 romániai következményei — román szemmel. A szám képzőművésze Balázs Imre.

A *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* tartalmából: Egyed Emese: A Barcsay líra: az alkalmasság mint a személyesség változata; Gaal György A komparatiztika a romániai magyar irodalomtudományban; Várfalvi András Liviu Rebreanu magyar nyelvű prózai írásai; Máté Jakab A szövegnyelvészettől a szemléltetői textológia felé. A Kisebbségi közleményekben Jenei Teréz, Csetter Ibolya, Domokos Johanna és Ferenczi Géza írásai. Adattár: Huber András, Fülöp Dénes, Csergő Bálint. Szemle: Gaal György, Szabó Zoltán, Domokos Johanna, Ajtay-Horváth Magda, Murádin László, Pethő Ágnes, Zsemlyei János és Keszeg Vilmos.

A debreceni Kölcsey Művelődési Központban november 14–15-én A mai magyar dráma címmel rendeztek irodalmi napokat. Társrendező: Alföld szerkesztősége, Kölcsey Művelődési Központ, a Magyar Írószövetség Kelet-magyarországi Csoportja. Program: november 14-én az Alföld-díj átadása. Átadta Aczél Géza főszerkesztő, vitaindító elő-

dást tartott Fodor Géza és Tarján Tamás; fölkért hozzászólók: Bécsy Tamás, Csáki Judit, Gerold László, Hubay Miklós, Márton László, Nánay István, Pinczés István, Radnóti Zsuzsa, Sándor Iván, Visky András. Elnök: Pomogáts Béla. November 15-én Vitéz Mihály sírjának megkoszorúzása; a tanácskozás folytatása és vitazáró. Elnök: Balassa Péter.

A *Tiszatáj* 10. számában Lászlóffy Aladár verseket, Kántor Lajos tanulmányt, Sigmond István pedig novellát jegyez. A "Serény Múmia" — fiatal erdélyi frók fölcím alatt Lakatos Mihály bevezetőjét követően Orbán János Dénes, László Noémi, Fekete Vince, Sántha Attila, Lakatos Mihály, Lövétei László, Demény Péter, Benő Attila, Király Farkas és György Attila verse, prózája. Sántha Attila a posztmagyar irányzatáról értekezik, Kelemen Zoltán az Előretolt Helyőrséget méltatja, Józsa T. István Valovits László képeit elemzi. A szám képzőművésze Valovits László.

Az Erdélyi Gondolat kiadásában megjelent Murádin László Anyanyelvünk ősvényein című nyelvművelő kötete.

-MI

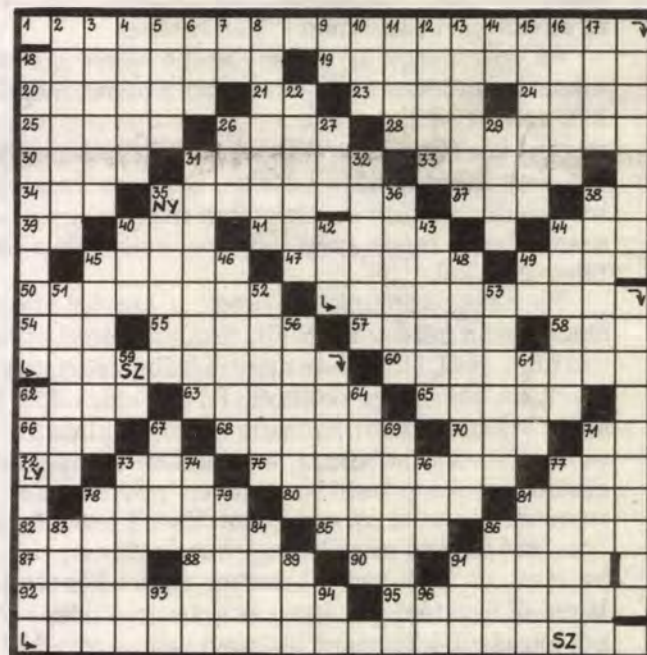
Liszt Ferenchez

Vörösmarty Mihály verseiből idézzük a vízszintes 1., függőleges 62., 18. és 42. számú sorban.

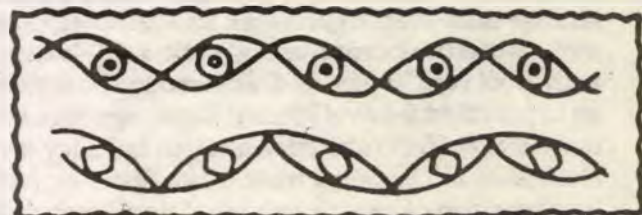
VÍZSZINTES: 1. Az idézet első sora (zárt betűk: L,N,O,R). 18. Ferde útvonalon. 19. Szadista módon. 20. Hamis tanár (röv.). 21. Ittium és kén vegyjele. 23. ...in: színtelen, folyékony szerves vegyület. 24. Nagyon kis mértékben. 25. Vissza: világhírű német gyógyszergyár (I=Y). 26. Gabonafajta. 28. Széles karimájú spanyol kalap. 30. Vissza: ...hatalom, korlátlan hatalom. 31. Kimerítet vala. 33. Sűrű babfőzelék. 34. ATS. 35. Szánalmas, szerencsétlen. 37. Fűszerez. 38. Elás egyenmő hangzói. 39. Kicsinyítő képző. 40. ...raltár, tengerszoros. 41. Házassági szándékot kinyilvánító udvarlók. 44. Teljes összegű függő betű. 45. Égéstermék. 47. A Duna egyik mellékfolyója mellől való. 49. ... iacta est. 50. Leölt állatot zsigerjeitől megtisztít. 54. Kezdeti bevétel! 55. Da..., beszédhiba. 57. Vissza: se ..., se száma. 58. Angol vég. 60. Lengyel páros tánc, névelővel. 62. Előtagként mértékegységek milliószorosát jelöli. 63. Méhek, románul. 65. Osztrák orvos, az individuál-pszichológia megalapítója (Alfred, 1870-1937). 66. ECY. 68. Gonosz szellem a babonában. 70. Szerbiai város. 71. Máramaros megyei gépkocsik betűjelzése. 72. Gálya hátsó része! 73. Nagyon idős. 75. Mázoltasék. 77. Engem, nekem — franciául. 78. Hínár kevert betű. 80. Borítják (végén fölös kettőzéssel). 81. ...rot, a francia felvilágosodás vezéralakja (ék. f.). 82. Áruha bocsátottunk. 85. Levélben a dátum elé szokás írni. 86. ... al Rasid (763-809), bagdadi kalifa. 87. ...ód, a monda szerint a magyarok őse. 88. Ő-vel az elején: ... hibájából, saját hibájából. 90. Üres tál! 91. Untig keverve! 92. Közkedvelt francia filmszínész. 95. Portékát kínáltunk.

FÜGGŐLEGES: 2. Éretté tette. 3. Mechanikus. 4. Vissza: alany, állítmány, ..., jelző, határozó (ék. h.). 5. Európium, oxigén és bór vegyjele. 6. Norvég, thaiföldi és francia gépkocsik nemzetközi betűjele. 7. Téli csapadék. 8. Áruklodó jelek, névelővel. 9. Géza egyenmő hangzói. 10. Kezdet és vég nélkül hozat! 11. Román tánc. 12. A viszontlításra, spanyolul. 13. Férfinev. 14. Dísz. 15. A hatvanas évek világhírű spanyol labdarúgója volt. 16. Vissza: telítődés. 17. Közép-afrikai állam. 18. Az idézet harmadik sora (zárt betűk: Ö,E,E). 22. ... ejti, kitalálja a módját. 26. Verskellék. 27. Fordított medve, románul. 29. Alekszandr ... (1880-1921), orosz költő. 31. Barangolt, elbeszélő múltban. 32. Parazita. 35. A szatmári színház művésznője (Piroska). 36. Délelőtti ékezes időpontja. 38. Őseink. 40. "... és Magóg fia vagyok én" — Ady. 42. Az idézet utolsó sora (zárt betűk: A,A,L,E). 43. ...ta, földalatti betoneros. 44. Angol férfinév (ELDERR). 45. "Állj, ...?", ör felszólítása. 46. Nem megy tovább (ék. h.). 48. Verejtékeznék. 49. Oda-vissza: gyakori női név. 51. Latin költő és filozófus. 52. Mellények népies neve. 53. Elemeire bomlik. 56. Gyöngyház, románul — fonetikus. 59. Kusza vég! 61. Uruguayi, spanyol és svéd gépjárművek betűjelzése. 62. Az idézet második sora (zárt betűk: B,H,Ö,L). 64. Származás. 67. Színes kvarcfajta. 69. Több égős díszes függőlámpa. 71. Olasz könnyűzene-énekes. 73. Nobel-díjas horvát író (Híd a Drinán). 74. Vajon játszótér? 76. Süketnémán! 77. Fehér virágú örökzöld cserje. 78. Gyorsan. 79. Erről a helyről. 81. Az Isteni színjáték írója. 83. Piros és kék keveréke. 84. Kikötőváros az NSZK-ban. 86. Dombok, angolul (LL=L). 89. Nitrogén, oxigén és ittrium vegyjele. 91. UUÉ. 93. Néma egyenmő hangzói. 94. Inda belseje! 96. Hangtalan rigó!

SALLÓ LÁSZLÓ

A HELIKON 21. számában közölt, *Milyen az ősz?* című rejtvény megfejtése: Itt hűvös ősz van. Lehullott már/ Az első, hideg őszi dér,/ Lemondani tanít a hulló,/ Búcsúzó, sárgult falevél...

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztőhelyettes: KIRÁLY LÁSZLÓ
Felelős titkár: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs: SZABÓ GYULA
Szerkesztőség: LÁSZLÓFFY ALADÁR: világkultúra
K. JAKAB ANTAL: vers, irodalomtörténet

MÓZES ATTILA: próza, kritika
NAGY Mária: olvasószervező
RAKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számlógépes tördelés: NAGY Mária; nyomtatja a Miskolczi Kis Miklós református sajtóközpont; felelős vezető: TONK ISTVÁN
A szerkesztőség címe: 3400 Cluj-Napoca, str. Iuliu 14. Postafiók (casuta postala) 245. Telefon: 132309, 132096

A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg - kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220-6288